

המלך להביא תיכף לכאן את הקוזק ולהשליכו באמצע הנהר אל עומק המים כדי שיבלע אותו תיכף הדג הגדול ויוליכנו אל מלך הים הלוויתן, כי מי הוא אשר ימרה את פי מלך הים. פקודת המלך נעשתה תיכף. הקוזק טבע בנהר והיהודי נשאר יהודי. המלך עשה אותו לשר השרים בחצר המלך והלבישו בלבוש מלכות בכבוד גדול.

כאשר תם הסבא קדישא לספר את המעשה הזה, אמר בשחוק אל כל האנשים ואל ר' זליג פודריוצ'יק בזה הלשון: ועתה אם נצייר שזה הקוזק הוא המן הרשע, וזה היהודי הוא מרדכי היהודי, האם לא נצרך לנו לשמח שפטרנו מן הקוזק ותיכף שתה לחיים והחסידים התחילו לשמוח ולרקוד על מפלת הקוזק. גם ידוע שהחסידים סיפרו את המעשה הזה לפני הצדיק הגדול והנורא מרן ר' ישראל מרוזין זצוקל"ה,¹³ אשר אהב תמיד לחקור ולדרוש על הנהגותיו ומופתיו של הסבא קדישא. וישבח מאוד את המעשה הזה, והרבה פעמים ביקש זה הצדיק שיספרו לפניו את המעשה הזה ביום הפורים, ולפעמים סיפר הוא בעצמו את המעשה הזה בשם הסבא קדישא. ותמיד אחר סיפור המעשה שחק הוא בעצמו על הקוזק, ובין החסידים נעשתה תיכף שמחה גדולה.

¹³ זכר צדיק וקדוש לחיי העולם הבא.

יב. במעשה הזה יסופר איך שרקד הסבא
קדישא בימי גלותו בתוך עור דוב בהיכל של
אדונים ועל ידי זה הציל ליהודי ממוות
לחיים

דרכו של הסבא קדישא בעיר שפולה היה לעשות לפעמים
ריקודין נפלאים בעיקוף סביב סביב בהתלהבות נפלאה בליל
שבת קודש אחר קבלת שבת. העולם היו מזמרין והוא היה
מרקד בהמחאת כף במהירות נפלאה וכל מי שראה זאת היה
מעיד שאין זה כוח אנושי. פעם אחת היה אצלו בשבת קודש
הרב הקדוש והנורא הנקרא ר' אברהם המלאך זצוקלה"ה,¹ בנו
של הרב הקדוש המגיד הגדול ממזריטש. וכאשר התחיל הסבא
קדישא לרקד בקבלת שבת, היה מסתכל עליו היטב המלאך
הקדוש על כל פסיעה וריקוד איך שהציג את רגלו על הקרקע.
ואחר התפילה ניגש המלאך אל הסבא קדישא ואמר: אתם
מרקדים היטב. ואמת הדבר שלא ידעתי איך מרקדין לפני הכלה
שבת מלכתא עד עתה, שראיתי בכל הצגת הרגל על הקרקע
ובכל המחאת הכף יש ייחוד אחר. והשיב לו הסבא קדישא כוח
זה יש לי מברכת הבעש"ט שבירך אותי כי בכל מקום אשר אציג
כף רגלי על הארץ, תתחבר היטב הרגל שלי עם הארץ. ויאמר לו
המלאך: אבל הלא אתם מרקדים גם כן בפשטות כפי תנועת
הניגון, כאותן המלומדים היטב בזה, ומאין לכם זאת? ויענהו
הסבא קדישא בשחוק: איך לרקד נאה, לימד אותי היטב אליהו
הנביא. ואספר לכם המעשה:

¹ זכר צדיק וקדוש לחיי העולם הבא.

הנה כאשר הייתי נע ונד והלכתי בגולה, נודע לי שבכפר אחד נתפס יהודי אצל אדון הכפר, מחמת שלא היה לו לשלם שכר אֶרְנָדָה.² וזה האדון היה מן האדונים הגדולים שיש להם תואר גראף, ולא היה רשע כל כך. אבל היה אצלו מושל אחד שעל ידו היו מתנהלים כל ענייני הכפר. והוא היה שונא ישראל גדול, והיה מסית לאדון שיקח את היהודי בשבייה בעד החוב. ובימים ההם היו אדונים כאלה כמו קיסרים בכפרים שלהם, והיה בכוחם לדון למיתה בלי שום דין ומשפט. ודרכם של שונאי ישראל היה, אם נתפס אצלם יהודי בעד חוב, היה מורידו בבור עמוק. ועל ידי החור שהיה מלמעלה היו מורידים לו פעם אחת בשבוע לחם ומים לכל ימי השבוע. וישב שם עד יום הימִינִיָּס של האדון, היינו היום שנולד בו זה האדון. ודרך אדונים כאלה לעשות ביום הזה משתה ושמחה בקיבוץ הרבה אדונים. וכאשר היטיבו את לבבם ביין היו מביאים את היהודי לשחוק לפניהם בכמה מיני ריקודין, והיו מנגנים עם כלי זמר. והיהודי היה מוכרח לרקד לפניהם בריקוד נאה ויפה. ואל תסברו שהיה מרקד במלבושיו, זאת לא. רק הכינו מקודם עור של דוב שנתייבש על דפוס עץ של דוב. וכאשר היו מציגים את העור היבש על הארץ, היה נראה לכל כאילו הוא חי. והיהודי היה מוכרח ליכנס בתוך עור הדוב ולבוא בתוך ההיכל הגדול שהיו יושבים בו האדונים עלי יין, ולרקד לפניהם על פי הניגון שהיו מנגנים, כי כל ניגון יש לו שם אחר, וכן יש שמות לכמה מיני ריקודין. והיו בוחרים לאחד מן המשרתים שהוא יהיה המנהל את הדוב עם שלשלת ברזל, כדרך שמנהגים את הדובים החיים. והוא יהיה המפקד עליו במיני הריקודין. וזה המשרת שהיה מנהל את הדוב היה מרקד גם כן. והדוב היה מוכרח לרקד כנגדו כדרך שני אנשים המרקדים. והיו להם משפטים כאלה שהיו מכריזים מקודם בקול גדול את המשפטים האלה לאמר: אם אתה הדוב תרקד לפנינו היטב בריקוד יפה ונאה על

פי תנועת הניגון כנגד המנהל שלך שגם הוא ירקד כנגדך, אז תשמח אותנו ותלך היום לביתך חופשי. וגם יש לך המשפט, שבאם אתה תרקד יותר טוב מן המנהל שלך, תוכל להתנפל עליו ולהכותו כדרך הדוב שמתנפל על פרה. אבל אם אתה לא תרקד היטב ולא תשמח אותנו, אז ינהג אותך המנהל שלך לרקד עם הכלבים. ומסתמא היו נמצאים הרבה כלבים גדולים ורעים בחצרות אדונים כאלה, אשר אם נשלך לפניהם איש המחויב למיתה היו קורעין אותו תיכף לגזרים ואוכלים את בשרו. וזאת מובן, שהיהודי שישב בבור זמן ארוך על לחם ומים, לא היה לו כוח אפילו ללכת היטב, ומכל שכן לרקד כמה זמן מלובש בתוך עור דוב. ונפקדתי מאת אליהו הנביא שאלך לאותו הכפר, ואשכיר עצמי שם אצל יהודי אחר למלמד. ועל ידי זה אתוודע כל הפרטים איך להציל את היהודי משיני הכלבים, על ידי זה שאני אלך במקומו אל תוך עור הדוב, ואני ארקד לפניהם כראוי יותר טוב מן המנהל, עד שאוכל להתנפל על המנהל ולהכותו. ושאלתי את אליהו הנביא: אבל הלא אנוכי אינני מבין כלל ואינני מכיר בשמות הריקודין. ואם יפקוד עלי המנהל לריקוד של קוזק³ ואנוכי ארקד ריקוד אחר לא יהיה טוב הדבר. אז אמר לי אליהו הנביא שטענתי צודקת. וכן לימד אותי אז אליהו הנביא בכל פעם מין ריקוד אחר, עד שנעשיתי מלומד בריקודין כאחד האדונים המלומדים היטב בהלכות הריקוד. וסוף המעשה, שבמשך הזמן שהייתי מלמד בכפר, דרשתי וחקרתי היטב עד שנודע לי איך יש באפשרות ליכנוס אל הגן אשר בו היה נמצא זה הבור עם היהודי. וגם נודע לי שעל ידי החור אשר בגג הבור יש באפשרות שגם אדם ישלשל עצמו דרך שם על ידי חבל, אבל לעלות על ידי חבל שם היה קשה יותר. ודרך האדון היה לעשות המשתה הגדול בלילה והיו משמחים כל הלילה. אנוכי לקחתי עמדי חבל וכמה מקלות עם יתד של ברזל וקורנס, והתגנבתי בלילה הקודם אל תוך הגן ששם היה הבור על-ידי

³ כנראה: קוצ'וק.

חור שהיה מתחת גדר הגן. חיפשתי את הבור ומצאתיו, ועל ידי הכלים שהיו עמדי שלשלתי עצמי אל תוך הבור על-ידי החבל. היהודי אשר ישב שם נבהל מאוד מפני, ואמרתי לו אל תירא כי באתי להצילך ממוות. סיפרתי לו מה שרוצים לעשות עמו בליל השני והחייתי את נפשו במעט יין שרף שלקחתי עמדי, וניחמתי אותו בדברים טובים שהשם יתברך יעזור לו בוודאי שיינצל. ועל ידי המקלות שלקחתי עמדי עלה בידי להסיר החבל מן היתד שלא יהיה ניכר כלל מה שנעשה. ואחרי כן החלפתי את המלבושים עם היהודי. אנוכי לבשתי את הקפוטה שלו הנרקבת והנסרחת והלבשתי אותו בקפוטה שלי, ואמרתי לו שכאשר יפתחו את דלת הברזל של הבור ויקראו אותו בשמו שילך החוצה, יתחבא הוא בתוך הבור ואנוכי אלך החוצה תחתיו. וכאשר ילבישו אותי בעור הדוב ואלך עמהם אל ההיכל לפני השרים לרקוד, אז ייצא היהודי מן הבור ויילך לביתו דרך הגן על ידי אותו החור שאנוכי התגנבתי אל תוך הגן, כי הבנתי שמסתמא לא יסגרו את דלת הברזל מחמת שלא היה שם שבוי אחר.

וכך הווה הכל כאשר חשבתי מראש. אחר חצי הלילה נשמע קול שחוק גדול על הבור ואחר כך נפתחה דלת הברזל של הבור, ושמענו קול של איש שהיה חצי שיכור אשר קרא ליהודי בשמו שיצא אליהם. והלכתי על ארבע שלא יכירו אותי שאינני זה היהודי, והייתי גונח וכואב להראות שאינני יכול לילך על רגלי. אז נעשה שחוק גדול ביניהם, ותיכף זרקו עלי את עור הדוב, וחבשו את העור היטב עלי, ועל צווארי נתנו שלשלת של ברזל, והתחילו לנהוג אותי בשחוק גדול. והיהודי השבוי אמר לי קודם שפתחו הדלת, שמכיר הקול שזה שבא עתה בלילה אל הבור ושוחק בשחוק גדול, הוא זה המושל שונא ישראל שהלשין עליו לפני האדון והוא השתדל בזה שישימו אותו בבור. אנוכי אמרתי לו שיצייר לי היטב צורתו, ואמר לי כמה סימנים עליו. כאשר הביאו אותי אל ההיכל נעשה שם שחוק גדול בין הקרואים וכולם מחאו כף בשמחה. ואנוכי הכרתי על פי הסימנים שמסר לי היהודי השבו, שזה שנעשה מנהל שלי

הוא הוא זה המושל הצורר שהלשין על היהודי, ועתה רוצה לגמור מזימתו ועריצותו, שהוא בעצמו יזרוק את היהודי לפני הכלבים אחר כך. כי הוא היה בטוח בוודאי שהיהודי לא יוכל כלל וכלל לרקד כנגדו. ואחר ששחקו כולם הרבה, וכולם סבבוני והביטו עלי בבוז וקלון, שמעתי קול מכריז שכל הקרואים ילכו למקומם, ושתהיה שתיקה בשעת הכרוז, וכך הווה. אחר כך בא אחד לפני בלבוש אדום מראשו עד רגליו כמו תליין, והיה בידו נייר וקרא מתוך הנייר את הפסק שלי: שבאם ארקד יפה לעומת זה המנהל אותי כדת וכדין על פי קול ותנועת הניגון, ואשמח את הקרואים בזה, אזי אצא חופשי לביתי עם עור הדוב. ובאם ארקד עוד טוב ויפה יותר מן זה המנהל אותי, יש לי הרשות להתנפל על המנהל ולהכותו שירקוד היטב כמו הדוב. ובאם לא אוכל לרקד כראוי כדת וכדין, אזי יהיה סופי שזה המנהל ינהיג אותי אל בית הכלבים, והם ילמדו אותי לרקד היטב. ובגמר הכרוז שוב נעשה שחוק גדול בין הקרואים, ואחר כך שתקו כולם.

אז ניתן אות אל המנגנים שינגנו קוזק והתחיל המנהל מקודם לרקד כנגדי, ואחר כך נתן לי אות שגם אנוכי ארקד כנגדו. וכאשר התחלתי לרקד, רקדתי היטב יותר ויותר מן זה המנהל, ונעשה שחוק גדול בין הקרואים. וכולם מחאו כף ונתנו אות למנגנים שישתקו. אז הכרתי תיכף בפני המנהל שנעשה מבוהל מפני, כי על שבר כזה לא חשב מעולם. אחר כך יצאה פקודה מבין הקרואים שהמנגנים ינגנו ניגון שנקרא מאזאר⁴ והדוב עם המנהל ירקדו ריקוד של מאזאר. כאשר התחילו המנגנים לנגן זה הניגון, סיבב המנהל אותי בידיו כדי לרקד עמי זה הריקוד, והתחלתי לסבב עמו היטב כדבעי. אבל זה המנהל כיוון שהיה שתוי-יין, קרוב לשיכור, הרגשתי שעוד מעט ויפול ארצה. וכך הווה, שהוא נפל ארצה. אז התנפלתי עליו והתחלתי להכותו ולחנקו כדרך הדוב. והתחיל לצעוק בקול גדול, ונעשה

⁴ מאזורקה.

רעש בין הקרואים ; יש מהם צעקו שיפה אני עושה ורשות בידי להכותו כרצוני, כי כן המשפט. אבל שני אדונים רצו אלי והתחילו להתחנן בפני על נפש המנהל, שלא אכנו נפש. ואמרו לי שאני חופשי, ומוטב שאלך וארוץ לביתי לשמח את אשתי ובני ביתי. אז הנחתי את המנהל.

המה רצו אל המנהל להחיותו מן המכות שנשאר מושכב על הארץ כמתעלף, ואנוכי רצתי אל בית היהודי עם עור הדוב. ושם נעשתה שמחה גדולה.

אחר זה הסיפור, הסב הסבא קדישא את פניו אל ר' אברהם המלאך ואמר לו בזה הלשון : נו ר' אברהם'לה בוודאי מבינים אתם מאין אני יכול לרקד היטב, כי היה לי מלמד טוב על זה. ויענה המלאך אל הסבא קדישא : אם כן הריקודין שלכם טובים יותר מן התפילות שלי.

יג. מעשה נפלא ונורא מאוד שסיפר הסבא
קדישא מן הניסיון הגדול של האחים
הקדושים רבי אלימלך ורבי זישה זכרונם
לברכה וזכותם תגן עלינו

פעם אחת בא אל הסבא קדישא משפולה אברך אחד, בן של
קדושים. והאברך הזה גם הוא בעצמו היה מופלג גדול בתורה,
ולבסוף היה נחשב בין גדולי הדור ואין נחוץ הדבר כל כך
לגלות מי הוא, כי אין שום נפקא מינה לגופא דעובדא.¹
והאברך הזה התנצל כך לפני הסבא קדישא: היות שאביו
הצדיק היה עני גדול, על כן השיא אותו עם בת גביר גדול
במדינת בסרביה בעיר קרמנצ'וג² שהיה לו מסחר גדול של יין,
וחותנו הבטיח לתת לו מזונות על שולחנו ושאר הצטרותו כל
ימי חייו כדי שיוכל לשבת על התורה ועל העבודה. ובאמת כך
היה. אבל כעבור כמה שנים אחר החתונה מתה חמותו, ולקח
חותנו אשה אחרת — אחות אשתו הראשונה, ותלד לו שני
בנים. וכתב חותנו על שמה את בית ממכר היין בערכאות.
וכעבור עוד כמה שנים מת חותנו, ונתפשר ביניהם שמסחר היין
יתנהג כמקודם על ידי האלמנה אשת חותנו ועל ידי אשתו של
האברך, ופרנסתם תנתן להם מן המסחר כמקודם, וגם שיִדורו
יחד כמקודם. העסק היה מתנהג כך בשלום, והאברך התערב רק
מעט במסחר, שתי שעות בכל יום, והשאר היה עוסק בתורה.
והנה גירה השטן בו את הדוב. וירגיש האברך שהאלמנה

¹ אין כל חשיבות (בציון השם) לסיפור עצמו.

² הכוונה כנראה לעיר קרמנצ'וג שעל גדות הדנייפר באוקראינה, לא
בסרביה.

אשת חותנו מתאמצת להיות לה התקרבות עמו בכל פעם יותר ויותר, ומתייפית לפניו ומדברת עמו בלשון חלק ונופת תיטופנה שפתי זרה. אבל האברך לא שת לבו אליה ופטפט כנגד יצרו. וכאשר היו עשירים גדולים היה דרכם לשתות יין אחר כל סעודה, כי מלבד זה באותה המדינה היין בזול. ופעם אחת כאשר היתה אשת האברך אחרי הלידה ולא היה האברך ישן באותו החדר שהיתה היולדת שוכבת כי אם בחדרו השני, ותעש האלמנה בערמה והכינה עבור האברך יין לשתות אחרי סעודת הלילה מן היין ישן נושן שהוא חזק מאוד. ובשעת השתייה אינו נרגש כל כך,³ אבל אחר כך הוא משכר מאוד את האדם ומפיל עליו תרדמה. והנה האברך היה רגיל ללמוד כמה שעות אחר סעודת הלילה, אבל באותו הלילה לאחר שתייתו של היין הזה, כאשר ניסה לשבת ללמוד, התחיל מיד להרגיש כאב ראש ותרדמה נפלה עליו, ולא היה ביכולתו ללמוד את השיעור שלו. ויחבוש את ראשו במטפחתו, וישכב במיטתו ויישן שינה חזקה. האלמנה ראתה כל זה ותבין שנשתכר האברך מיינה, התגנבה בלילה אל חדרו. האברך לא ידע ולא הרגיש מאומה, וגם בבוקר לא קם ממיטתו כדרכו כי עוד היה חש בראשו והתאחר לקום.

ביום ההוא כאשר שב האברך אל בריאותו ויבוא ביום אל בית מסחר היין לשתי השעות לעיין בספרי החשבונות כדרכו בכל יום, אז ראה שהאלמנה העזה פניה כנגדו עוד יותר מאשר עד הנה, ודיברה אליו בשחוק דברי עזות. וכאשר ראתה כי לא ניחה לו לשמוע את דבריה, גילתה לו את הסוד מה שעשתה עמו בלילה. ויבן האברך כי כנים דבריה ויפלו פניו מאוד ויתעצב אל לבו ולא ידע לשית עצות בנפשו. בתחילה החליט בדעתו לברוח לגמרי מן הבית הזה, אבל התיישב בדבר כי הלא עתה יש לו ג' ילדים, וכסף אין בידו שיוכל לעשות לעצמו איזה מסחר. ובכן יהיה מוכרח לנדוד ולבקש לחם ולעזוב את תלמוד תורתו. ויהי כמתעתע וכאיש נדהם. וכאשר אז נתפרסם הסבא

³ כלומר, אין השפעת היין מורגשת.

קדישא משפולה עם מופתיו ונפלאותיו הגדולים, על כן החליט האברך בדעתו לנסוע לשפולה לשאול עצתו. ויבוא אליו האברך ויספר לו את כל העניין ויבך לפניו, ויבקש מאתו שייתן לו עצה מה לעשות. וגם שייתן לו תיקון על חטאו שנעשה בשגגה בלי ידיעתו ובלי הרגשתו, כדאיתא בספרי קבלה שגם חטא כזה נצרך תיקון.

ויאמר אליו הסבא קדישא: הנה, אם רוצה אתה תיקון על פי ספרי הקבלה תיסע אל הזלוטופולר צדיק, שאומרים עליו שהוא קבלניק.⁴ אבל אנוכי אינני יודע כי אם מעט תהילים ומעט מדרש, ואני זוכר את דברי רב הונא במדרש רבה פרשת קדושים⁵ וזה לשונו: רב הונא אמר אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים. מה יעשה ויחיה? אם היה למוד לקרות דף אחד יקרא שני דפים, ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שניים, ואם אינו למוד לקרות ולשנות מה יעשה ויחיה? יעסוק בהחזקת לומדי תורה וכו', כמו שכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה, וכתוב כי בצל החכמה בצל הכסף. עד כאן לשונו. ועל דבר מחשבתך לברוח משם, חס ושלום אל תעשה ככה ואל תלך עוד בעצבות, כי זה מעשה הבעל דבר.⁶ רק אדרבא, תעסוק בתלמוד תורה ותחזק עצמך, כי הלא באמת אתה אינך אשם מאומה בכל זה, ומסתמא רוצה השם יתברך לנסותך כדי לנשאות אותך אחר כך אם תעמוד בניסיון. כדכתיב בתהילים: ה' צדיק יבחן.

ואיתא במדרש רבה פרשת בהעלותך על זה הפסוק, וזה לשונו:⁷ אין הקב"ה מעלה את האדם לשררה עד שבוחן ובודק אותו תחילה, וכיוון שעומד בנסיונו הוא מעלה אותו לשררה. וכן אתה מוצא באברהם, יצחק, יעקב וכו', וגם יוסף הצדיק היה

⁴ [כוונתו לר' נחמן זצ"ל בעל הליקוטי עצות — הערת המחבר]. כלומר ר' נחמן מברסלב, שהעביר את חצרו לעיר זלטופול שבפלך קייב (בשנת 1800). זלטופול מצויה כשלושה ק"מ בלבד משפולה.

⁵ מדרש ויקרא רבה פרשה כה, א.

⁶ השטן.

⁷ מדרש במדבר רבה פרשה טו, יב.

חבוש י"ב שנה ואחר כך יצא ונעשה מלך על שעמד בנסיונותיו. אחר כך כיבד הסבא קדישא את האברך בישיבה על כסא כי היה מיוחס גדול ויצווה הסבא קדישא אל המשמש שיפתח פתח חדרו למען ייכנסו כל החסידים הנמצאים בבית המדרש. ואחר שנכנסו אמר הסבא קדישא: כיוון שעסקנו עתה בעניין הניסיון אספר לכם מן הניסיון היותר גדול שנתנסו האחים הקדושים הרב רבי אלימלך והרב רבי זישה. ואמר שהם בעצמם סיפרו לו המעשה הזה, ואמרו לו שהם מחשיבים זה הניסיון לניסיון היותר גדול אצלם.

מעשה שהיה כך היה: כאשר שני האחים הקדושים סבלו גלות כמה שנים, היה זה בשנה האחרונה של ימי גלותם בארץ גליציה. בימים שבין המצרים, זמן התגברות כוח הטומאה בעולם. והנה תעו שני האחים הקדושים בדרך במקום מדבר, החום היה גדול מאוד ולא היה להם מה לאכול, רק מה שהיה להם בתרמיליהם, בקבוק מים עם פת לחם במלח, כי כך היה מנהגם תמיד לשאת כזאת בתרמיליהם. אבל מן החמימות נתחממו המים ולא יכלו לשתותם, והלכו כך כמה ימים עד שבאו לכפר גדול, ושאלו אם דרים שם יהודים, ונתוודע להם שאין נמצא כלל בכפר הזה יהודי, כי אם בקצה השני של הכפר, אחר הכפר עומד שם קרצ'מה⁸ יהודית. וילכו שמה האחים הקדושים עייפים מאוד מן הדרך. וכאשר באו הביתה לא היה בהם עוד כוח לעמוד על רגליהם, וישבו על הארץ להקר עצמם ולנוח מעט. אחר כך רחצו את ידיהם ורגליהם עם פניהם במים קרים, ותחי רוחם. אז התחילו להרגיש ייסורי רעב והיו תאבים מאוד לאכול, אבל כיוון שמנהגם היה תמיד לבלתי לאכול ולטעום מאומה בבית זר עד אשר יתחקו היטב על מעשי אנשי הבית לדעת מה הם, על כן גם כאן התחילו ראשית לחקור ולדרוש על אודות אנשי הבית. והנה לא ראו כל איש כי אם שתי נקבות רכות בשנים שהלכו מגולות ראש עם שערותיהן כדרך

⁸ בית מרזח, פונדק.

הבתולות, והן היו מנהלות הבית ומדברות בשפת יהודית. וישאלו האחים הקדושים להן מי הן ומה הן. והשיבו שהן שתי אחיות יתומות בלי אב ואם, כי זה כמה שנים שמתו אביהן ואמן והשאירו להן את הקרצ'מה הזאת עם שדה וגן ועוד לא נישאו לאיש, כי רחוקות הן מן יישוב של יהודים. ואמרו עוד שיש בכפר הזה הרבה חתנים שרוצים להינשא להן, אבל הם ערלים ורוצים שימירו את דתן, והן לא ירצו להמיר את דתן ולהישאר בדת יהודית. ועל כן עוד לא נישאו לאיש אף שהן עשירות ואין חסר להן פרנסה. ויבקשו האחיות מאת האחים הקדושים שיישבו אצל השולחן, ויכבדו אותם ליתן לפניהם לאכול ולשתות.

בהשקפה הראשונה חשבו האחים הקדושים שהאחיות ההן הן באמת בנות ישראל כאשר יאתה, אבל כיוון שלא נראה בעיניהם ההילוך וההלבשה של אותן האחיות שהיו דומות בהילוכן והלבשתן לזונות מופקרות, על כן התיישבו בעצמם לסבול עוד צער של רעב עד יום המחרת, ולא יטעמו עוד מאומה בבית הזה עד אשר יתחקו יותר היטב על מעשיהן והתנהגותן של אותן האחיות. על כן אמרו תירוץ שאין רוצים עתה לאכול, וילכו אל חצר הבית ויראו שם באר וישבו שם לאכול לחם אצל הבאר, ואכלו פתם במלח ושתו מי הבאר. בתוך כך נעשה לילה ומחמת שהיו עייפים מאוד ביקשו ללכת לישון, וישאלו אל האחיות אם יש מקום מיוחד ללון. ותאמרנה שיש להן שישה חדרים מיוחדים עבור אורחים שילינו בהם בחינם, כי מצוות הכנסת אורחים גדולה מאוד אצלן. ובכל חדר לא נמצא רק מטה אחת, וגם לכל דלת יש מסגר שיוכל האורח להיסגר בו מבפנים.

כאשר שמעו האחים הקדושים אותן הדברים מפי האחיות נשארו נבוכים עוד יותר, כי למשמע אוזניהם היו נראות צנועות ורודפות מצוות, אבל למראה עיניים היו נראות להיפך. ויבחרו להם ב' חדרים זה אצל זה לשכב שמה. טרם שהלכו לישון יצאו החוצה אל החצר ויראו כי מצד השני של הקרצ'מה יש חדר גדול. ויביטו שמה דרך הדלת ויראו שעומדים שם שני זוגות

בהמות, שור וחמור קשורים יחדיו מעבר מזה, וכן גם מהעבר השני עמדו יחדיו שור וחמור. ויתפלאו מאוד על המראה הזה, יען כי ראו שהחדר נקי בלי כל זבל רק שמתחתיהן יש מצע של הרבה חציר יבש, ולפני כל זוג של שור וחמור היה עומד כמו שולחן ועליו היו מונחות חתיכות לחם וגבינה וגם כלי גדול עם מים, וגם נר היה דולק באמצע החדר. ולא הבינו כלל מה זאת, אבל כיוון שהיו עייפים מאוד לא שאלו כלל על זה, והלכו לישון בתחילת הלילה. וכיוון שדרכם היה תמיד לקום באמצע הלילה לערוך תיקון חצות וללמוד או לומר תהילים עד אור הבוקר, על כן הכינו להם עבור זה נרות, ויסגרו עצמם בחדרם וישכבו שמה.

כאשר הגיעה השעה שהיו רגילים בה האחים הקדושים לקום בכל לילה ולילה, אז הקיצו משנתם. אבל תחת שהיה דרכם תמיד להרגיש באותה השעה רוח קדושה ואש מבערה לעבודת השם יתברך הרגישו עתה שניהם ששורה עליהם רוח הטומאה ושאחזה בהם רוח זנונים ובווערת בקרבם אש תבערה לזנות. הם בעצמם התפלאו מאוד על הדבר הזה איך נהפך לבם בקרבם. וכאשר ביקשו ליטול את ידיהם בנטילת ידיים של שחרית ראו שהכלי המים שהכינו להם סמוך למיטתם נהפך ונשפכו המים. ויבקשו להדליק את הנרות שהכינו להם, אבל גם הנרות נאבדו ולא היו מונחים באותו המקום שהניחום שם ולא היתה להם עצה לעשות אור. וינסו לצאת החוצה ולא יכלו לפתוח את הדלת, ועל כן היו נבוכים מאוד. והנה שם היה בכל חדר וחדר חלון קטון למעלה הרבה מקומת איש. ואותן החלונות היו נכנסים לחדר הגדול שהיה חדר השני לפניו מן הקרצ'מה. ויראו האחים הקדושים שמופיע אור קטון ממעל על-ידי אותן החלונות, וגם שמעו שחוק מגונה מעבר השני של החלונות אבל לא יכלו להביט דרך החלונות כי היו גבוהים. ונתנו להם עצה שהעתיקו השולחנות אל המקום אשר מתחת לחלון, ויעלו על השולחנות ויציצו משם אל החדר הגדול דרך החלונות הקטנים. אז נשתוממו מאוד בראותם מעשים נוראים ומתועבים, ותסמרנה שערות ראשיהם מאימה ופחד. כי ראו

שאותן שתי האחיות היו מביאות כל אחת הביתה זוג אחד מאותן הבהמות שראו אותן עומדות בחדר אחד על מצע חציר יבש. זאת הכניסה שור וחמור וכן השנית. אצל כל אחת מן האחיות היה מתהלך כלב גדול ושחור, ובכל פעם פתחו שני הכלבים את פיהם וזרקו להבות להבות של אש מפיהם. הבהמות הובלו הביתה על ידי מתג ורסן שהיו על ראשן. וכאשר האחיות היו מסירות מבהמה אחת את הרסן נהפכה הבהמה לאיש וניתן לפניו לאכול לחם בשר וגם יין. אחר כך קמו לצחק ועשו תועבות מגונות. ואחרי עשותן המזימה לבשו את האיש הזה עם הרסן ותיכף נהפך לבהמה. ושוב עשו כן אחר כך עם בהמה השנית, וכן עשו כל אחת מן האחיות עם זוג של שור וחמור שהיה לכל אחת מהן. ואחר שהשביעו תאוותן שמו עליהן את המתג והרסן ונהפכו לבהמות והובילו אותן אל חדרם בלויית הכלבים השחורים.

כאשר ראו זאת האחים הקדושים הבינו תיכף שנפלו בפח של זונות, מכשפות גדולות, ונזכרו מה שאמרו חז"ל על מלחמת שאול עם אגג העמלקי שחטא במה שהחיה את הצאן והבהמה, כי העמלקים היו מכשפים גדולים. וכאשר ראו ששאול ניצחם הסתירו את עצמם מעיני איש על פי כישוף כזה שהתהפכו להיות בדמות בקר וצאן וינוסו לנפשם.⁹ ועל כן פחדו מאוד האחים הקדושים ויחשבו לאמר: מי יודע מה מבקשות אותן המכשפות לעשות עמהם. ומתוך הפחד חזרו שניהם לשכב על מיטותם להתיישב בדעתם מה לעשות.

לא ארכה העת וישמעו האחים הקדושים קולות צעדים בשחוק של קלות ראש לפני פתחי חדריהם. דלתות חדריהם נפתחו על ידי שתי המכשפות, וכל אחת מהן נכנסה לבדה אל חדר אחד משני החדרים ששכבו בהם האחים הקדושים ויבואו שמה בחציפות ובעזות גדולה ונר ביד כל אחת, וגם שני הכלבים הגדולים והשחורים נכנסו עמהן. שתי המכשפות

⁹ כתב תמים ורבינו בחיי מביאים אגדה זו בשם פרקי דרבי אליעזר, אך אינה מצויה במדרש שבידינו, והשווה ל' גינצבורג, אגדות היהודים, רמת-גן תשל"ה, כרך ה, עמ' 160 הערה 61.

התחילו לפתות את האחים הקדושים בכמה מיני תחבולות לזנות עמהן. ובתוך דבריהן אמרו שכך הן מתנהגות עם כל האורחים. וזה אשר ימרה את פיהן ולא יאבה לשמוע להן, נקרע לגזרים על ידי אותם שני הכלבים. ותיכף התחילו הכלבים לזרוק מפיהם להבות אש. האחים הקדושים נבהלו מאוד, אבל נפלו שניהם על עצה אחת שהשיבו להן בנחת דברים רכים לאמר: כי בוודאי יעשו כרצונן, אבל לא בלילה הזה, כי עייפים מאוד מן הדרך. וגם שנבהלו מאוד מן הכלבים האלה ועל כן ניטל מהם לגמרי הכוח-גברא, ורק ביום המחרת או בליל השני יעשו כרצונן כי הם צריכים להתמהמה פה ימים ספורים בשביל עסקיהם עם האיכרים מן הכפר הזה. כאשר שמעו המכשפות את הדברים הרכים האמינו להם, ויאמרו להם שיוכלו להיות אצלם כמה ימים שירצו, והן יתנו להם לאכול ולשתות בחינם מכל טוב. ויאמרו האחים הקדושים: טוב הדבר. ויודו להן על טוב לבבן, ויבקשו מהן שעתה יצאו משם ויניחו להם לישון עוד עד הבוקר, כי מחמת עייפות הדרך נחוץ להם מאוד לישון עוד. המכשפות שמעו לדבריהם ויצאו משם. האחים הקדושים לא יכלו עוד לישון ושכבו כך עד אור הבוקר. ויודו לשם יתברך על ההצלה הראשונה שנצלו באותו הלילה מן החטא הגדול הזה, והתפללו לשם יתברך כי גם ביום המחר יהיה בעזרתם שיינצלו לגמרי ממצודת המכשפות האלה.

בשני החדרים אשר שכבו בהם האחים הקדושים היו חלונות פונים אל שדה וגן. וכאשר נרדה שנתם ושכבו כך על מיטותיהם בעינים פתוחות ויחכו לאור הבוקר, הביטו בכל פעם החוצה דרך החלון. כאשר אך האיר מעט אור הבוקר, ראו האחים הקדושים שאותן המכשפות מנהיגות כל אחת זוג בהמות של שור וחמור יחדיו מקושרות אל מחרשה. ויבואו עמהן תוך הגן ותחרוש כל אחת עם השור והחמור יחדיו תלם אחד. ואחר החרישה זרעו כלאים זרעוני גינה עם תבואת השדה יחדיו. אחר כך חרשו פעם שנית לכסות את הזרעים ויצאו משם עם הבהמות. האחים הקדושים הביטו היטב על פני השדה הנחרש, כי בכל פעם האיר יותר אור הבוקר. ויראו והנה צומחים שם

הרבה מיני ירקות וגם חיטים. ואחר עבור ערך שעה שלמה נגמרו הירקות עם התבואה ויהיו כמו אותן הירקות והתבואה הגדלים בשדה כמה חודשים. ויראו עוד והנה באו שתי המכשפות ויעקרו משם הרבה מיני ירקות יפים מאוד, וגם את החיטים קצרו במהירות נפלאה ויניחו הכל על עגלה, ויאסרו אל העגלה שור וחמור וימשכו משם את העגלה. ויתמהו מאוד האחים הקדושים על כוח הכישוף הגדול הזה אשר ראו בעיניהם. ויבינו כי אם, חס ושלום, יטמאו את עצמם לטעום דבר מה בבית הזה, הנה אז בעל כורחם יהיו משוקעים בכוח הטומאה, ולא יוכלו עוד להינצל מאותן המכשפות, רק ישלטו עליהם כרצונן.

כאשר האיר הבוקר באור גדול ראו האחים היטב בחדרם איך לפתוח הדלת, ויצאו מחדרי משכבם בשעה שהמכשפות עוד היו ישנות ויבואו אל החצר. אז סיפרו האחים הקדושים זה לזה איך עבר עליהם הלילה הזה ואיך שעלה בידם להינצל מן פיתוי המכשפות כציפור הנמלט מפח יקוש. ויבכו מרוב שמחה ונשאו ידם לשמים ויודו לשם יתברך ואחר כך חשבו עצה מה לעשות עוד, כי החצר היתה סגורה במנעול גדול ולא יכלו לצאת משם טרם שיקומו המכשפות ויפתחו את שער החצר. ויחליטו להמתין אבל להיותם נזהרים מאוד לבלתי יתגאלו מלטעום מאומה כל דבר אוכל או משקה הנמצאים בבית טמא הזה, ועל-ידי זה לא יוכלו המכשפות לשלוט בהם לרעה. ורק פחדו עוד מאוד מן שני הכלבים, כי הבינו שאין הם כלבים פשוטים רק שדים משחיתים. וישאו עיניהם לשמים ויתפללו ויאמרו מזמורי תהילים, ויבכו מאוד בהגיעם אל הפסוק הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי.

כעבור כמה שעות קמו המכשפות ויצאו החצרה, ויראו את האחים הקדושים יושבים שם. אז ביקשו מהם שייכנסו הביתה לאכול סעודת הבוקר. ויענו האחים כי סעודת הבוקר לא יוכלו בשום אופן לאכול עתה כאשר כי המה סוחרים קטנים הקונים כל מיני סחורות ישנות אצל האיכרים הכפריים, ועל-כן הם אצים ללכת אליהם תיכף בבוקר, כי אחרי-כן לא ימצאו את

האיכרים בביתם. ויבקשו האחים הקדושים מאת המכשפות שיכינו עבורם סעודת הצהריים שאז תהיה להם עת לאכול. המכשפות האמינו לדבריהם ותאמרנה להם: אבל הלא לא יהיה לכם מה לאכול אצל האיכרים, ועל כן תקחו מאיתנו לחם וגבינה עם ירקות טובים שיהיה לכם לאכול סעודת הבוקר. ויאמרו האחים: טוב הדבר. ויקחו מהן לחם וגבינה עם ירקות ואיזה מיני ירקות בתרמיליהם. ואחר שהודו להן על החסד שעושות עמהם הלכו משם.

המכשפות היו בטוחות שאם אך יטעמו האורחים מן אותן הירקות שצמחו על ידי כישוף וכוח הטומאה של חרישת כלאי בהמה וזריעת כלאי הכרם, או אם יטעמו מן שאר פת בגם, אז בעל כורחם יהיו מוכרחים לחזור אליהן לזנות עמהן, כי תבער בלבבם כוח הטומאה ותאוות זנות עד אשר לא יוכלו שאת. אמנם האחים הקדושים הבינו גם כן העניין הזה, ועל כן היו נזהרים מאוד לבלי יטעמו מאומה מן אותן המאכלים הטמאים אשר לקחו מידי המכשפות. חשבו ועיינו ושקלו בפלס חכמתם את כל הדברים הנפלאים אשר ראו בעיניהם בבית המכשפות, והבינו אשר בבריחתם בלבד לא יצאו עוד ידי חובתם, רק שמוטל עליהם לחשוב עצה איך לעקור את הבית הזה ולבער אותן שתי המכשפות לגמרי מן העולם הזה.

וכך היתה עצתם המחוכמת: הם הלכו לבקש בשדות אשר מסביב לכפר, במקום שהבהמות של האיכרים רועות באחו. ויבררו שני סוסים זכרים גדולים וחזקים, וגם פר גדול וחזק. ויתנו להם לאכול את הירקות הטמאים אשר לקחו מן המכשפות ואת הלחם נתנו לאכול לשני חזירים זכרים, ואת הגבינה נתנו לאכול לכלבים זכרים. והם ישבו מן הצד לראות מה יהיה הסוף. לא ארכה השעה ויתחילו הסוסים עם הפר לרקוד ולרוץ מן האחו כאילו השתגעו. וישימו פניהם לרוץ אל אותו הצד ששם עמדה הקרצ'מה, ויבואו אל החצר וימצאו שם את שתי המכשפות. אז קפצו הסוסים עליהן ויפילו אותן ארצה לרבע אותן בתאוה גדולה, וכן עשה גם הפר. המכשפות לא הספיקו לברוח כי התעלפו תיכף מגודל הבהלה. הסוסים רמסו

ורקדו עליהן וירבצו עליהן, והפר נגח אותן בקרניו ויקרע מהן את מלבושיהן. וימותו המכשפות תחת הבהמות במיתה משונה. בתוך כך פרצו שמה גם הכלבים והחזירים כמשתגעים מגודל התאוה, וגם המה חרדו לגמור תאוותם עמהן. ונעשה מלחמה בין הבהמות הזכרים האלה, ויקרעו את גוויות המכשפות לגזרים. וכל אחת מן הבהמות חטפה חתיכה מן גוויות המכשפות וירוצו עמהן כל אחת לשדה אחר.

כאשר ראו האחים הקדושים שהבהמות הזכרים האלה רצו אל הקרצ'מה כמשתגעות, הבינו תיכף כי בא הקץ על המכשפות, וייחפזו גם המה שמה ויעמדו מנגד ויראו תבוסת המכשפות. וכאשר שקטה המלחמה בין הבהמות ולא נשאר כלום מגוויות המכשפות כי אם כתמי דמן עלי האדמה, וגם הבהמות ברחו משם כל אחת למקומה, אז נכנסו האחים הקדושים אל תוך הקרצ'מה. וראשית דבר היה שלקחו את עצמם להתיר חרצובות הכישוף מן הד' אנשים שנהפכו לשני שוורים ולשני חמורים. אבל עוד הלכו באימה ובפחד ובמתינות גדולה אל חדר הזה שעמדו שם המכושפים, כי יֵראו אולי נמצאים שם הכלבים השחורים המזיקים, והביטו מקודם דרך הדלת ויראו כי לא נמצאים שם הכלבים ההם. אז נכנסו אל תוך החדר הזה, ויסירו את המתג והרסן מן המכושפים. ותיכף נהפכו הבהמות לאנשים זכרים. שלושה מהם היו יהודים ואחד ערל. וישאלו להם האחים הקדושים איך באו לכאן, ויספרו כל אחד ואחד מהם איך שנתפסו ביד המכשפות על ידי כישוף של זנות, וחמסו מהם כסף הרבה וכל אשר היה להם. ומיראתן מהם שלא יגלו הדבר הפכו אותם בכשפים לבהמות וכבר עבר זמן קרוב לשתי שנים שעומדים כך בחדר הזה. והמכשפות היו שולטות בהם לעבוד עמהם כמו עם בהמות, וגם לצחק עמהם בזנות כמעט בכל לילה ולילה. ואמרו עוד שיודעים שהרבה אנשים נהרגו על ידי הכלבים השחורים בפקודת המכשפות על אשר ביקשו ללחום עמהן. אז עשו חיפוש בכל חדרי הקרצ'מה. ויקחו האחים הקדושים את כל הרכוש אשר מצאו ויחלקו בין ארבעת האנשים, וגם מלבושים המציאו עבורם לכסות את

מערומיהם. לשלושת היהודים נתנו תיקונים לנשמותיהם אשר נטמאו. אחר כך הלכו משם כל אחד לדרכו.

כאשר גמר הסבא קדישא לספר את המעשה נורא הזה, אמר אל החסידים: עתה אספר לכם הניסיון שלי אשר אחשבהו לניסיון היותר גדול. זאת היה בשנה האחרונה של ימי גלותי. נשכרתי למלמד בכפר אצל ארנדר¹⁰ שהיה איש זקן והיו לו שני בנים, אחד בן עשר שנים והשני בן שתים-עשרה שנה, ועוד לא היו יכולים אפילו להתפלל. הזקן הזה נתאלמן לפני כמה שנים ולקח לו אשה אחרת צעירה לימים שילדה לו שתי בנות. הכפר הזה היה שייך לאדון פולני שנקרא פוילישער שלאכטה.¹¹ בית ארנדר הזה היה מלא מכל טוב, ועבורי הקצו חדר מיוחד ללמוד בו עם הנערים. שם אכלתי ושם ישנתי, ולא הייתי נצרך כלל ליכנס אל חדרי מעון הארנדר. וכמה שבועות חלפו אשר לא ידעתי כלל מכל אשר נעשה ונשמע שמה, ורק מפי התלמידים שלי הנערים שמעתי לפעמים שאמרו: היום ציוותה הדודה לשבת כל היום בחדר, כי היום יהיה הפריץ אצלנו. בתחילה לא שמתי לבי לדבריהם. רק אחר ששמעתי מפיהם כזאת כמעט בכל שבוע יום אחד, אז התחלתי לדרוש ולשאול אותם מי הוא זה הפריץ ומה מעשהו כאן. ויאמרו לי הנערים שהוא אדון הכפר, ויספרו לי שיש להם חדר נאה ומיוחד רק על זה. שכאשר יבוא הפריץ נכנס שמה עם הדודה, והדודה מכבדת אותו באכילה ושתייה, וסוגרת אז את הדלת בפני הנערים שלא ייכנסו שמה. שאלתי את הנערים אם גם אביהם נכנס שמה עם הפריץ, ואמרו לי שגם אביהם אינו נכנס אל החדר הזה, כי כמעט תמיד כאשר הפריץ יבוא אין אביהם בביתו. כאשר ראיתי שהנערים מסיחים לפי תומם, נכנסו דבריהם באוזני, והתחלתי בעצמי לחקור את הדבר הזה, ונודעתי דברים מגונים יותר הרבה מאשר סיפרו לי הנערים.

לא יכולתי להתאפק עוד ושאלתי את הארנדר אם הוא יודע

¹⁰ חוכר.

¹¹ אציל פולני.

שאדון הכפר רגיל לבוא לביתו. בתחילה עשה את עצמו כאינו יודע מכל דבר, אבל כאשר התחלתי לדבר אתו בדברים חמים דברי תוכחה, והודעתי לו שזאת איסור גדול מה שאשתו מסתרת ומתייחדת עם האדון, אז גילה לי הארנדר את כל לבו, ויספר לי באשר שהוא היה בעל חוב גדול לאדון, כי אחר שמתה עליו אשתו נעשה בדלות ולא היה יכול לשלם את הראטים¹² לאדון, ובעבור זה היה האדון רוצה להשליכו מן הארנדה. ורק אחר שנשא את האשה הזאת לאשה הלכו שניהם פעם אחת אל האדון לבקש מאתו על נפשם שימתין להם בחוב ולא ישליכם החוצה. אז מצאה אשתו חן בעיני האדון, ובעבורה הוא נושא פנים להם. ותחת שהיה מפחד ומזהיר להם שישליכם מן הארנדה, נהפך לאיש אחר מעת ההיא ומדבר אתם רכות ושולח לבית הזה מכל טוב. ויוסף עוד הארנדר לאמר: ומה איכפת לי שהאדון מדבר עם אשתי, אם יש לי עתה פרנסה בריווח ואני יושב במנוחה. כי הלא אין לי עצה אחרת, ומה יכול אני לעשות לעת זקנתי שאני איש חלוש? ואם חס ושלום ישליך האדון אותי מן הארנדה, אין לי עצה אחרת כי אם לחזור על הפתחים עם בני ביתי הקטנים לשאול לחם.

אנכי נבהלתי משמוע את הדברים האלה והתחלתי עוד יותר להוכיחו על פניו. כי אין שום תירוץ נגד מה שאסרה לנו תורתנו הקדושה. ואמרתי לו שאדרבא אם יעמוד בניסיון וימאן בזה, אז יעשה לו השם יתברך נס ויזמין לו פרנסה אחרת בהיתר ולא באיסור. אבל הוא שחק מדברי ואמר לי בביזיון: לך, כי רק מלמד שוטה אתה ואין לך דעת להבין מנהג העולם. אז הבנתי לאיזה עניין נשלחתי מן השמים אל הכפר הזה. ואמרתי בלבי: אולי אוכל לפעול יותר כאשר אדבר על לב אשתו מזה בדברי תוכחה. וכאשר היתה שעת הכושר לדבר עמה לבדה התחלתי להוכיחה ולהפחידה בעונש מן השמים, וגם ביקשתי ממנה בדברים רכים שלא תעשה עוד כזאת כי מרה תהיה אחריתה.

¹² דמי שכירות.

אבל היא שחקה לדברי ואמרה לי שבעלה יודע שאין היא עושה שום עבירה, וגם היא אמרה כדברי בעלה שאין להם שום עצה אחרת נגד האדון, כי לולא זאת כבר היו צריכים לחזור על הפתחים לבקש לחם. אבל אנכי לא נלאיתי מלהוכיח את שניהם פעם אחר פעם. אז נודעתי שחשבו לשלם לי בעד כל הזמן ולשלח אותי מביתם. אבל כיוון שידעו וראו שאנוכי מלמד עם הבנים באמונה ויש להם פעולה אצלי, חזרו מדרך הזה וחשבו עלי תחבולה אחרת, שהיא תתחיל לפתות אותי בסתר לזנות עמה, וחשבו שמסתמא תפעל אצלי. ועל ידי זה ממילא אהיה מוכרח לשתוק. והיא עשתה כן ותרבה עלי דברים בסתר, וגם עשתה כל מיני תחבולות נגדי לצוד אותי במצודתה. אבל השם יתברך היה בעזרתי וניצלתי ממנה.

ויהי כאשר ראו שלא עלתה בידם תחבולה הזאת, ואנוכי עוד חיזקתי עליהם דברי תוכחה והתחלתי לדבר עמהם רתת, והפחדתי אותם שאברח מהם ואפרסם הדבר בכל הערים אשר מסביב בין קהילות ישראל, אז הניחה אותי, אבל ארגה עלי בסתר מצודה אחרת לצוד אותי כציפור אל פח. וכאשר היתה ביחד עם אדון הכפר הלשינה עלי לפניו שאנוכי חסיד ומוכיח אותה ומפחיד אותה שאפרסם הדבר ברבים ואין לה עצה נגדי. ותכניס חמה עזה בלב האדון עלי, ויאמר האדון כי יחשוב עצה ותחבולה עלי איך להעביר אותי מכאן בבוז וקלון. ויחקור וידרוש האדון על כל התנהגותי וצאתי ובואי, ויוודע שדרכי לצאת לעת ערב לשוח מעט בשדה עם שני תלמידי. אז נפל האדון על תחבולה הזאת: כי הנה היה האדון דר בצד השני של הכפר בחצר גדולה שהיתה רחוקה מבית הארנדר. ויהי כאשר הלכתי פעם אחת לשוח בשדה בערב, ותעבור דרך שם עגלה עם שני ערלים. כאשר ראו הערלים אותי קפצו מן העגלה וירוצו אלי ויקחו אותי בחזקה ויאסרו אותי בחבל ויניחו אותי על העגלה, וגם קשרו את פי ואת עיניי במטפחת כדי שלא אזעק וגם לא אראה אנה מוליכים אותי, ויברחו עמדי.

אחרי עת קצרה עמדו עם העגלה, וכבר היתה חשכת הלילה על פני הארץ. ויקחו אותי מן העגלה וינהגו אותי אל חדר גדול.

שם הסירו ממני את החבל ואת המטפחות, ויצאו משם ויסגרו את הדלת בעדי. אנוכי עמדתי משתומם וארא כי הנני נמצא בחדר גדול יפה ונקי עם כלי בית יפים ונקיים, גם מיטה מוצעת ושולחן וכיסא ומנורה עם הרבה נרות. ועל השולחן היו מונחים הרבה מיני מאכלים, כמה מינים בשר עלי וכמה מינים דגים מלוחים עם הרבה לחמים קטנים ויפים, וגם הרבה מיני פירות עם ענבים יפים היו מונחים שמה, ויין כמה בקבוקים. אבל אנוכי הייתי כמבוהל והלכתי בתוך החדר אנה ואנה וחיפשתי מקום לברוח, אבל תוחלתי נכזבה. הבטתי למעלה וראיתי חלון גבוה עם מוטות ברזל בתוך החלון אשר אין באפשרות להימלט דרך החלון. ועוד ראיתי פתח שני בכותל אחר מלבד הפתח שנכנסתי בו לראשונה. ניסיתי לפתוח פתח השני וראיתי שהוא גם כן סגור. כל הלילה לא טעמתי מאומה וגם לא שכבתי לישון על המיטה, רק התנפלתי על הארץ ואמרתי בעל פה מזמורי תהילים בלב נשבר ובדמעות שליש. ויהי בבוקר והנה נפתח פתח השני ונכנסה אלי ערלית צעירה לימים והביאה לפני מוליאר¹³ עם חמין לשתות. והערלית שחקה אלי ודיברה עמדי בדברים רכים דברי אהבה, שלא אפחד כלל כי לא יאונה לי כל רע, ואדרבא עלי לאכול ולשתות ולשמוח כי כל אשר מונח כאן הוכן עבורי. ואם יחסר לי איזה דבר עלי לדפוק על הדלת ולומר לה מה שלבי חפץ, ותיכף תמלא את בקשתי. ואמרתי אליה כי אינני רוצה כל דבר רק רצוני לצאת חופשי מבית הזה. ותשחק לדברי ותאמר כי לא במהרה אצא מכאן חופשי. וכעת לא אחשוב כלל מחשבה כזאת. ושאלתי אותה שתאמר לי על כל פנים איה אני נמצא. ותאמר כי גם הדבר הזה אין לה רשות לגלות לי. ותצא ותסגור הדלת.

אנוכי ישבתי בתענית כל היום, ורק בערב אכלתי מעט פירות ושתיתי מעט מים אך כדי להחיות את נפשי. אז הרגשתי עייפות גדולה עד אשר לא יכולתי לעמוד על רגלי, וגם ראשי היה כואב מאוד והייתי מוכרח לשכב על המיטה. ושכבתי רק להתנמנם

¹³ מיכל מים.

מעט, אבל מחמת העייפות וכאב הראש נרדמתי בשינה חזקה. ויהי באמצע הלילה נבהלתי מאוד ויחרדו כל עצמותי, כי הרגשתי אשר ישב מי אצלי על המיטה. התאמצתי לפתוח את ריסי עיניי אשר היו כמו מדובקים בדבק, וארא כי היא אותה הערלית אשר היתה בחדרי בבוקר. קפצתי בכל כוחי מן המיטה על הארץ. אבל היא רדפה אחרי ותפתה אותי בדברי אהבים. וכאשר ראתה כי ממאן אנוכי בזה דיברה אלי בלשון חלק. כי אך את טובתי היא דורשת, כדי שאוכל על-ידי זה לצאת חופשי משם בזמן קרוב. ואמרה לי כי אם לא אעשה את רצונה לא אראה עוד את העולם, כי תקח מזה את כל המאכלים ואהיה מוכרח למות ברעב ואף לקבר ישראל לא אבוא, רק הכלבים יאכלו את בשרי אחרי מותי. אבל אנוכי התרחקתי ממנה בשארית כוחי עד כי היתה מוכרחה לצאת מחדרי.

ביום השני בבוקר שוב באה אלי אותה הערלית והביאה לי חמין לשתות. וצחקה ממני שאני שוטה ואינני רוצה לאכול ולשתות. ושוב התחילה לפתות אותי לעבירה בדברי אהבה, אבל לא שמעתי לדבריה ויצאה מחדרי. גם ביום השני צמתי כמו ביום הראשון. ויהי בלילה והנה באה לחדרי עוד אותה הערלית לפתות אותי לחטוא עמה, אבל נלחמתי עמה בשארית כוחי עד כי היתה מוכרחה לצאת. אמנם אז כעסה עלי וביזתה אותי מאוד ואמרה לי: אם כן אפוא, שאתה עקשן גדול כל כך, הנה לכן תמות פה ברעב והכלבים יאכלו את בשרך אחרי מותך ועצמותיך לאשפתות יושלכו. כדברה כן, לקחה עמה את כל המאכלים והמשקאות, וגם את המים לקחה ואמרה אלי שלא תבוא עוד לחדרי רק כאשר אתרצה לדבריה לעשות כרצונה. אז אצטרך לדפוק על הפתח הזה, ובכן היא תהיה מוכנה להתרצות עמדי ותתן לי מכל טוב להחיות את נפשי. ככלותה לדבר יצאה מחדרי בכעס גדול ואת הדלת סגרה.

כאשר יצאה הרימותי ידי לשמים והודיתי לשם יתברך על אשר פטרתי את הקליפה הזאת, ומסרתי את נפשי למות ברעב ולא לעשות עבירה הגדולה הזאת. כל הלילה לא ישנתי רק

אמרתי תהילים בבכייה עד הבוקר. ורק נצטערתי מאוד על זה שלא היו לי תפילין להתפלל ואף מעט מים ליטול את ידי לא היה לי. כל היום השלישי עבר עלי בתענית. ויען כי גם בשני הימים הקודמים צמתי וגם בלילה לא אכלתי כי אם רק להחיות את נפשי, על כן נלאיתי מאוד עד כי לא יכולתי לעמוד על רגלי. וכאשר נעשה לילה על הארץ באין אונים ולא אדע אם היה זאת מין עילוף או לא. רק יודע אני שנרדמתי אני כמעט באפיסת כל כוחותי.

ואראה בחלום שבא אלי אליהו הנביא ונגע בי כאילו העיר אותי, ויאמר לי: תדע כי שכרך גדול מאוד על אשר עמדת בניסיון הזה אשר הוכן עבורך על ידי אדון הכפר. ועתה הקיצה והתחזקת ותצא מכאן דרך הפתח אשר נכנסת בו, ובחוצ' תמצא שעומד סוס חבוש. תשב עליו ותרכב אל המקום אשר הסוס ינהג אותך, ולא תירא מאומה כי תינצל מכל רע. ואיקץ והבנתי כי חלום ברור הוא. ניסיתי תיכף לפתוח את הדלת, וארא כי פתוחה היא. יצאתי החוצה וראיתי את הסוס. התחזקתי וישבתי עליו לרכב. אז ברח הסוס עמדי, וכך רכבתי עד אור הבוקר. פתאום עמד הסוס באם-הדרך אצל יער. ואשא את עיניי וארא כי בצד הדרך מונח תרמילי עם הטלית והתפילין שלי עם שאר החפצים שלי. אז ירדתי מן הסוס לקחת תרמילי עם שאר כלי גולה שלי והלכתי הלאה בדרך ההוא עד שבאתי לעיר של יהודים, ותחי נפשי.

כאשר גמר הסבא קדישא את כל הסיפור הסב את פניו אל זה האברך אשר התנצל לפניו בדבר חמותו, ואמר לו: הנה אתה בוודאי מתפלא על האחים הקדושים וכן גם עלי, באיזה כוח התחזקנו לעמוד בניסיון הגדול הזה. אבל תדע מה שאמרו חז"ל ביוסף הצדיק על הפסוק: ויבא יוסף הביתה לעשות מלאכתו, שכמעט שנתפתה מאשת פוטיפר ונכנס לעשות צרכיו עמה. אלא שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו ונצטנן בו דמו.¹⁴

¹⁴ מקורות רבים לאגדה זו; השווה: גינצבורג, שם (הערה 9 לעיל), כרך ג, עמ' 26 והערה 121.

וגילה לנו הבעש"ט ז"ל את הסוד הזה בפירוש דברי חז"ל, שזאת היא עצה טובה לכל אחד מישראל איך להיות גיבור כובש ומנצח את יצרו, וזאת יכול להיות על ידי הצטיירות דמות דיוקנו של אביו, והיינו דמות דיוקן של אבינו שבשמים. שנצרך בשעת פיתוי היצר לזכור היטב שהשם יתברך הוא אבינו ושאונו נקראים בנים למקום. ועל ידי זה מצטנן דם התאוה ולא נוכל למרות עיני כבודו יתברך שמו. והסגולה לזה היא שנצייר לפנינו דמות דיוקנו של אבינו שבשמים. ואף שאין לשם יתברך שום דמות, אבל הותיר לנו על כל פנים להיות אור קדושתו נתפס במחשבותינו על ידי ד' אותיות שם הויה ברוך הוא. ויען כי נצרך למלחמת היצר ב' כוחות שהן גבורה ונצח, להיות גיבור כובש ומנצח את היצר הרע, על כן צריך להיות הצטיירות של שם הויה ברוך הוא בניקוד המידות של גבורה ונצח כזה. יְהוָה שהוא נקוד של בְּרִיָּה ועל זה אמר דוד המלך עליו השלום: שויתי ה' לנגדי תמיד, ועל ידי זה כי מימיני בל אמוט.¹⁵

אחר כן אמר הסבא קדישא אל האברך: מעתה אני מייעצך שתיסע לביתך ותתחזק לעסוק בתורה ובעבודת השם יתברך. והתחזקת והיית לאיש גיבור לכבוש את יצרך, כי כל זה היה ניסיון מן השמים. ומעתה בוודאי השם יתברך יהיה בעזרך להינצל מפיתוי היצר ואחר כך ירום קרנך. וכך הוזה, שזה האברך נעשה לגאון וצדיק עולם, והיה רועה עדרי ישראל.

ספר אליהו הנביא

יד. מעשה פלא מן בעל סנדקאות

[א]

(מדרש ויושע)¹ בעיר אלכסנדריה של מצרים היה דר סוחר אחד בשם ר' ברונה פוזי. הוא היה עשיר גדול, ואשתו אשת חיל חנה שמה, אשר הולידה לו בנים ובנות וכולם הלכו בדרך ה'. זה ר' ברונה פוזי היה עסקן גדול במצוות. ביתו היה פתוח לרווחה, ומצוות הכנסת אורחים היתה יקרה בעיניו, וגם בעיני אשתו, ומעולם לא היו עיניה צרות באורחים. ומלבד זה הוציא ר' ברונה כסף הרבה על מצוות סנדקאות. ובעת שהיה ר' ברונה בביתו השתדל הרבה שיהיה סנדק בכל יום. ובאם הבעל-ברית היה עני עשה ר' ברונה את הסעודה של הברית-מילה על הוצאתו, וגם נתן כסף להספקת היולדת הענייה. עסק מסחרו היה לנסוע פעם אחת בכל ג' שנים למרחקים, לסחור עורות יקרים מן החיות אשר ביערים הגדולים, והתמהמה שם ג' חודשים, אחר-כך נסע לביתו. ויען כי דרכו היתה דרך מדבר, לא נסע מעולם לבדו רק עם שיירה אשר שכרו להם אנשי צבא עם כלי זין להגן עליהם בדרך, ללחום עם השודדים אשר ארבו

¹ [במדרש ויושע' שלנו לא נמצא רק חצי השני מן המעשה הנפלאה הזאת. והעתקה הזאת היא ממדרש ויושע של כתב-יד המכיל בקרבו הרבה מעשיות נפלאות אשר לא נדפסו במדינות האלה — הערת המחבר]. הסיפור לא נמצא בשום נוסח של 'מדרש ויושע' שלפנינו. חלקו השני של הסיפור (להלן) נפוץ כסיפור עצמאי בהרבה נוסחאות. והשווה המבוא לעיל.

בדרך על כל שיירה להתנפל עליהם ולבוז מהם כל רכושם. פעם אחת נסע ר' ברונה עם שיירה ויתנפלו עליהם בלילה מחנה שודדים. ותתלקח מלחמה גדולה בין השיירה והשודדים. וכאשר ראה ר' ברונה שהשיירה נמצאת ברעה גדולה, קפץ מן חמורו והשכיב עצמו על הארץ, ויזחול על בטנו מעט מעט הלאה מן השיירה הצדה, ויסתיר עצמו בחול, ויתפלל אל ה' ויבך שיינצל מן השודדים. וכאשר קפץ מן החמור נפל הכובע שלו מעל ראשו ויישאר מונח על מרדעת החמור. בין כך נסעה השיירה ממקומה לאט לאט הלאה והלאה עד אשר האיר הבוקר ותשקוט המלחמה. בתוך המלחמה חטפו השודדים כמה עגלות עם סחורות וינוסו אחרי אשר הרגו ופצעו כמה אנשים מן השיירה. מן ההרוגים ובפרט מן הנפצעים לא נשאר בדרך אף אחד, כי השיירה העמיסה אותם בחפזון על העגלות בעת בריחה משם. ביום המחרת כאשר האיר הבוקר עמדה השיירה לנוח מעט ויחבשו את הנפצעים ויקברו את ההרוגים בקבר אחד אחרי אשר נרשמו שמותם בספר למען יידעו להודיע בביתם כי מתו. ויהי בהיחפזם לא דיקדקו היטב להכיר פני ההרוגים מי המה. ויעץ כי בין ההרוגים היה איש אחד עם זקן שהיה דומה מעט לתבנית הסוחר ר' ברונה, וגם כי הכירו היטב את חמורו ואת חפציו ואת הכובע שלו שנשאר מונח על מרדעת חמורו. כי מהעיר אלכסנדריה היה עוד סוחר יהודי אחד אשר נסע ביחד עם ר' ברונה וגם הוא טעה בזה, שהיה נראה לו שר' ברונה מונח בין ההרוגים. ובכך כתבו בספר את שם ר' ברונה בין הנהרגים והנקברים. וכאשר ראו אחר כך שאחד מן השיירה חסר, חשבו שנלקח בשבייה לשודדים. וימסור מנהל השיירה ליד הסוחר השני אשר מהעיר אלכסנדריה מכתב כתוב וחתום על דבר הריגת ר' ברונה, וגם נתן לו את חמורו של ר' ברונה עם הכובע שלו ושאר חפציו, למען יחזיר כל זה ליד אשתו של ר' ברונה כאשר יבוא אל ביתו בשלום. כל זה נעשה בחיפזון בלי יישוב דעת גדול, כי מיהרו לצאת מן המדבר מפחד התנפלות שודדים. הסוחר השני בא אל ביתו בשלום כעבור חצי שנה, וישלח לאשת ר' ברונה את חמור בעלה ואת הכובע שלו עם שאר

חפציו עם מכתב מאת השר מנהל השיירה, שבעלה נהרג בדרך על ידי שודדים ושם נקבר. אחר כך העיד זה הסוחר בפני הבית דין שראה בעיניו את ר' ברונה בין ההרוגים וגם ראה את קבורתו, ובכן נחשבת אשתו חנה על פי החלטת הבית דין לאלמנה. על דבר בשורה רעה הזאת נשמעה בבית ר' ברונה קול יללה ימים רבים, ויתאבלו עליו מאוד אשתו חנה וכל בני ביתו. אמנם, יען כי חנה לא יכלה לבדה לנהל את כל העסקים הגדולים והרבים אשר נשארו, על כן יעצו לה רבים שאין לה עצה אחרת כי אם להינשא לאיש משכיל וזריז אשר ישם עין על הכל וידע ויבין לנהל הכל כראוי. לא ארכו הימים אחרי שנת האבל ותינשא חנה לאיש סוחר חכם ומבין בכל העסקים, וחיו יחדיו בשלום ובנעימים.

הסוחר ר' ברונה, כאשר קפץ מן חמורו והסתתר מן השודדים בשכבו על הארץ זחל על בטנו הלאה והלאה בחשכת הלילה, וכאשר לא שמע עוד קול מלחמה והבין שהשודדים לא יראו אותו ממרחק, עמד על רגליו והתחיל לרוץ בכל כוחו. הוא חשב בדמיונו כי ירוץ אחרי השיירה להשיגם. אבל משום הפחד והבהלה נתעה בדמיונו, כי מרוצתו היתה לצד אחר והתרחק בכל פעם יותר ויותר מן השיירה. כאשר האיר הבוקר וזרחה השמש, ראה ר' ברונה שטעה במרוצתו וכי נשאר לבדו במדבר שמם. ויבך מאוד, וישב לנוח מעט. לאושרו נמצאה עוד אצלו חתיכת לחם עם מעט יין בצלוחית קטנה, ויאכל מן הלחם וישת מעט יין אך להשיב את נפשו, וישכב וירדם כי היה עייף מאוד. אז עברה דרך שם חבורת שודדים רוכבים על סוסים גדולים, ויראו את האיש ויעירוהו משנתו ויחפשו אצלו ויגזלו ממנו כל כספו, ויעקדו אותו בחבל ויניחוהו על סוס ויקשרו אותו אל הסוס ויקחוהו עמהם. ויובילו אותו כמה ימים, מרחק רב, עד אשר באו אל כפר קטן. ויושיבו אותו בבית גדול נמוך ואפל, ושם נמצאו עוד אנשים שבויים ממדינות רחוקות אשר לא שמעו איש שפת רעהו, וישבו שם כמו בהמות ברפת. על הגג היתה ארובה ודרך שם היו משלשלים להם לחם ומים ומאכלים אחרים לרוב. לא ארכו הימים והדלת נפתחה. ויבואו שמה

שודדים מזויינים עם מלבושים פחותים של בד עבה ולבן, ויפשטו מן השבויים את כל מלבושיהם ויציגו אותם ערומים וילבישו את כולם במלבושים שווים. לכל אחד נתנו ג' מלבושים, כותנות, מכנסיים וכובע קטן, הכל של בד עבה ולבן. אחר כך קשרו את השבויים בחבלים זה לזה ויוציאו השודדים אותם משם ויושיבום על שתי עגלות גדולות, ויסעו עמהם כמה ימים עד אשר באו אל שפת הים. שם עמדו אוניות גדולות ממדינות רחוקות ובהן נמצאו סוחרי עבדים הקונים שבויים למוכרם לעבדים. כל השבויים נמכרו לסוחרי האוניות, וגם ר' ברונה נמכר להם.

עברו כמה שבועות והאוניות הרחיקו משם בלב ים למדינות רחוקות למכור את השבויים האלה לעבדים, וגם ר' ברונה הוצג שם בשוק העבדים להימכר. ויקנהו איש זקן שהיה עשיר גדול וינהלו אל ביתו, וימצא ר' ברונה חן בעיני אדונו ולא העמיס עליו לעבוד עבודת עבד, רק מסר בידו את כל עסקיו ואת כל עבדיו שינהל אותם על פי פקודתו וישים עין על כל דבר שיתנהג כראוי. כי לא היו בנים לאדונו על כן היה ר' ברונה המושל והמפקח על כל עסקיו, וכמעט ששכח שהוא עבד. ויען כי במדינה ההיא היו שונאים מאוד ליהודים ולא היו מניחים ליהודים לגור שם, על כן היה מוכרח ר' ברונה להסתיר הדבר שהוא יהודי. רק בהצנע שמר את היהדות כפי יכולתו, ויחשוב תמיד מזימות ותחבולות איך לברוח משם. אבל זאת היה דבר קשה ומסוכן, כי שם היה חוק ומשפט על עבד הבורח מבית אדונו שחייב מיתה, וכל הבאים אל אונייה לנסוע ממדינה זו למדינה אחרת היו בודקים אותם היטב אם לא עבד הוא. וכל עבד היה נחתם בחותם על בשרו שם אדונו בצבע המתקיים לעולם, ועל כן לא היתה עצה לר' ברונה לברוח משם, וישב כך אצל אדונו שש שנים. ויהיה כי זקן אדונו מאוד ויקרא אליו את עבדו ר' ברונה ויאמר לו: יען כי רואה אנוכי שאתה עושה אצלי הכל באמונה, לא כעבד אצל אדונו אך כבן אצל אביו, על כן הנני קורא לך דרור ולא תיקרא עוד בשם עבד כי אם בשם אדון. ואני נותן לך כתוב וחתום שאתה תהיה היורש שלי אחרי מותי

על כל רכושי. אמנם שני תנאים אני מתנה עמך: שלא תעזבני כל ימי חיי, ובאם אני אמות בראשונה, אתה תהיה מחויב לזון את אשתי הזקנה בכבוד כמו בעודני חי היום. וישתחווה ר' ברונה לפני אדונו ויודה לו על חסדו הטוב. בשנה השישית חלה אדונו במחלה קשה וימת, ויהי ר' ברונה האדון על כל הרכוש הגדול שנשאר מן אדונו.

אחר כל אלה התחיל ר' ברונה לחשוב תחבולות אם להביא אליו את אשתו חנה ממדינה הרחוקה, או שהוא יעזוב הכל ויברח משם למקום אשתו. ויאמר ר' ברונה אל לבו: הן שמונה שנים עברו מעת עזבתי את אשתי ובני ביתי. מי יודע מה נעשה שם בביתי ורכושי, ומי יודע, אם אשתי חנה חיה עודנה. ויוועץ לנסוע משם, ראשית אל המדינה אשר שם הוא המסחר הגדול מן עורות החיות, אשר אל המדינה ההיא היה דרכו לנסוע שמה מביתו לקנות עורות, בחושבו כי בטח כאשר יהיה שם יום השוק ימצא שם סוחרים מעירו ויתוודע מהם מכל אשר נשמע בביתו, ואז יידע מה לעשות. ויקח ר' ברונה אתו כסף הרבה וגם ארבעה עבדים, ויאמר כי נוסע הוא לסחור עורות יקרים למכרם אחר כך בביתו. ויסע לדרכו אל המדינה ההיא עם עבדיו כדרך האדונים. אחרי שלושה חודשים של טלטול הדרך בא בשלום אל המדינה ההיא ויחכה עוד כמה חודשים על יום השוק. ויהי כאשר חשב ר' ברונה כן היה, כי מצא ביום השוק שני סוחרים מעירו. כאשר ראו אותו הסוחרים והוא אמר להם מי הוא וישאל להם על אשתו ובני ביתו, נבהלו מאוד הסוחרים מדבריו ויתמהו איש אל רעהו ויתלחשו זה עם זה. וישאל אותם ר' ברונה, מה זאת כי נבהלו ומדוע מתלחשים. ויאמרו אליו האמת, כי הלא זה שמונה שנים אשר נתפרסם בעירם שר' ברונה מת בדרך על ידי מלחמת השודדים בנסעו לסחור עורות. ויספרו לו כי זה שנת השבע אשר אשתו חנה נישאת לאיש אחר ויושבת עמו בשלום ושלווה. ויחרד מאוד ר' ברונה מדבריהם ויבך בכי גדול, ויספר להם את כל אשר קרהו. ויאמר: אם כן למה זה אסע לעירכם ללעג ולקלס, מוטב לי לחזור אל מקומי החדש אשר אני יושב שם בעושר וכבוד. ויכתוב ר' ברונה ב' מכתבים.

מכתב אחד לאשתו חנה ולבניו, מכתב השני אל הבית דין אשר בעיר אלכסנדריה, ויודיע להם את כל תלאותיו, וכי עוד חי הוא, ומפני החרפה לא יוכל לשוב לעירו ויבחר לשבת במקומו החדש. ויבקש את הסוחרים שימסרו המכתבים בבואם בשלום לעירם. וייפרד מהם ר' ברונה בדמעות וילך אל בית מלונו בפנים זועפים. ויצו אל עבדיו להכין הכל לנסוע הביתה. באומרו כי העורות יקרים מאוד בשנה הזאת, ואין כדאי לקנות. העבדים הכינו הכל לנסיעה, ויהי בבוקר ויסע ר' ברונה עם עבדיו אל ביתו החדש.

בדרך נסיעתו לביתו עברו דרך הים ההוא אשר על הנמל נמכרים עבדים, ויקנה לו ר' ברונה עוד עבד אחד. העבד החדש הזה היה יהודי בעל אשה ובנים ונשבה על ידי שודדים אשר מכרוהו לעבד. והוא היה מתיירא לגלות שהוא יהודי כי ידע שבמקומות ההם שונאים מאוד ליהודים וכל אשר ירצח נפש יהודי אין לו כל עונש. כעבור חודש ימים יצאו מן האונייה ויסעו דרך יער גדול אשר בו היה דר מקודם העבד החדש הזה, ומלאכתו היתה ביער ההוא לעשות שם זפת מן שורשי היער. ויהי כאשר הכיר העבד החדש את היער של בית דירתו, וכאשר עברו לפני המסילה ההולכת הצדה בעובי היער אל מקום ביתו, לא יכול להתאפק כי נכסף וכלתה נפשו להתראות עם אשתו ובניו, וימהר העבד ויט הצדה ויחל לרוץ ביער. אבל ר' ברונה עם ארבעת עבדיו הבינו מיד כי בורח הוא וירדפו אחריו. ויקרא ר' ברונה לעבד שיחזור בטוב, ואם לא יחזור ירה יירה על ידי הקשת אשר לו, אבל העבד לא שת לבו לקריאתו וירץ הלאה בכל כוחו והם רדפו אחריו. כאשר ראה ר' ברונה שאינו רוצה לחזור בטוב, ירה אליו בקשתו הצדה רק להפחידו שיעמוד על מקומו ולא יברח עוד. והעבד לא שת לבו גם לזאת, אז חרה אף ר' ברונה מאוד על קשיות ערפו של העבד ויור אליו פעם שנית וימיתוהו, ויפול ארצה מתגולל בדמו לא הרחק מן בית דירתו אשר עמד שם באמצע היער. בראותם שמת העבד חזרו אל הדרך ויסעו הלאה לדרכם. כעבור כמה ימים נמצא העבד הנהרג על ידי אנשי ביתו ויבכו עליו ויקברו אותו, ויהי מעת

ההיא נחה רוח רעה על ר' ברונה כי היה לבו נוקפו על אשר רצח נפש במזיד, ויחשוב מי יודע תולדת זה העבד. כי הלא הוא עצמו גם כן לעבד נמכר. ומלבד זאת הציקתהו רוח בטנו על דבר השמועה שאשתו חנה נישאת באיסור לאיש אחר, ונגזלה שנתו מעיניו ויחל להיחלש בכל יום יותר ויותר. וכאשר בא ר' ברונה אל ביתו החדש היה רפה כוח מאוד. ויאמרו לו הרופאים כי ישכב במיטתו עד אשר יתחזק כוחו, אבל לא הועילו לו מאומה והמחלה גברה עליו. אחר שני חודשים הרגיש ר' ברונה כי מסוכן הוא והבין שלא יקום עוד מן המיטה כי ראה כי המוות מרחף כנגדו. ויצו להכין לו קבר יפה על ההר אשר באמצע הגן שלו ולבנות עליו בניין מפואר. ויחי עוד חודש ימים וימת. ויקברו אותו עבדיו בקברו אשר הכינו עבורו כרצונו.

כאשר באו שני סוחרים העורות אשר מהעיר אלכסנדריה לביתם בשלום, מסרו את שני המכתבים של ר' ברונה, אחד ליד אשתו חנה והשני ליד רב העיר. ויעידו לפניו שזה הסוחר ר' ברונה בעצמו כתב את המכתבים והוא עודנו חי. רב העיר נבהל מאוד מדבריהם, כי הוא בעצמו כתב וחתם ומסר את כתב ההיתר לאשת ר' ברונה שמותרת להינשא. וישלח מיד לקרוא לה אליו ויודיע לה כי נישאת באיסור, ויפריש אותה מבעלה השני על ידי גט פטורין כדת. כאשר שמעה חנה הבשורה הרעה הזאת נתעלפה מרוב צער וגודל הבושה, ואחרי עמל גדול עלה ביד הרופאים להקיצה ולהחיותה. אבל מעת ההיא נחלתה במחלת לב. כי לא יכלה שאת את חרפתה, שהיא היתה האשה הנכבדת מכל נשי העיר ועשירה גדולה, ועתה כל העיר אלכסנדריה נעשית כמרקחה ומדברים ממנה בכל עבר ופינה. על כן גברה מחלתה בכל יום יותר ויותר, וסופה היה שמתה באותו היום שמת בעלה ר' ברונה במדינה הרחוקה.

אז תבאנה שתי הנשמות של ר' ברונה ואשתו חנה השמימה ביום אחד לתת דין וחשבון על מעשיהם לפני הבית דין שלמעלה. ויבוא השטן ויקטרם עליהם שאיבדו שניהם את כל העולם הבא שלהם, כי ר' ברונה עבר על לא תרצח, שהרג נפש ישראל במזיד, והיא עברה על לא תנאף, כי בהיותה אשת איש

נישאת לבעל אחר. טעמו של המקטרג היה שר' ברונה למזיד יחשב, יען כי היה לו לחשוב אולי יהודי הוא זה העבד. ועל פי הדין אין יהודי נמכר לעבד עולם, כי הלא גם ר' ברונה בעצמו לעבד נמכר והיה בסתר יהודי, וכנגלה לאינו יהודי. וכן חנה למזידה נחשבת, כי האמנם שנישאת על פי הבית דין על ידי עד אחד, אבל הלא יסוד ההיתר של עד אחד היא רק משום החזקה שהאשה דייקא ומנסבה.² והיא שלא דקדקה כראוי בזה לחקור ולדרוש היטב אם בעלה חי או לא, על כן למזידה נחשבת. ונעשה רעש גדול לפני הבית דין של מעלה, כי שניהם היו להם מליצים טובים כמה אלפים מן המצוות ומעשים טובים שלהם, אבל לא ידעו איך לסתום את פי המקטרג על שתי עבירות החמורות האלה. ויוודע הדבר אליהו הנביא, ויאמר אליהו: הן חמש מאות וחמישים פעמים ישבתי בארץ אצל זה האיש ר' ברונה על כסאות הסנדקאות של ברית מילה, ונעשה שכן שלי, ואיך אוכל לראות בהיות שכן שלי בגיהנום. וגם אשתו חנה היתה צדקת וקיימה מצוות הכנסת-אורחים כראוי, לא כשאר נשים שעניניהן צרות באורחים. וכמה פעמים הייתי מנסה אותה במצוות הכנסת אורחים שנעשיתי לאורח המטריח אותה בכמה טרחות, והיא לא נלאתה, וכל אשר יכלה לעשות בכוחה עשתה בתום לב. ועתה איך אניח לאותן שתי הנשמות היקרות להורידן לבאר שחת? ויתייצב אליהו הנביא לפני הבית דין של מעלה להמליץ עליהם, ויטעון שר' ברונה יצא היטב בזה אשר ירה בתחילה הצידה להפחיד העבד, והעבד הוא המתחייב בנפשו אשר לא שת לבו לקול הירייה, כי אף עבד עברי אסור לו לברוח מאדונו. ומכל שכן זה שר' ברונה חשבו לקניין כספו ודאי שהיה אסור לו לברוח במרד לעיני אדונו. ובדבר שלא היה יכול להתאפק מחמת הגעגועים שלו לאשתו ובניו, אין שום ספק שאם היה העבד נופל לרגלי אדונו ר' ברונה והתחנן אליו לשחררו, יען כי יש לו ביער הזה בית דירתו עם אשה ובנים, אז בוודאי היה ר' ברונה מניחו לחופשי, ועוד היה מעניקו בכל טוב. ואפילו אם לא עלה על דעתו שום ספק שהוא יהודי, ועל

² הביאה ראיות (ורק אז) נישאה.

כן העבד הנהרג הוא בעצמו היה מתחייב בנפשו, ור' ברונה זכאי בזה לגמרי. אחר כך המליץ על אשתו חנה שיש לפוטרה מחטא הזה, יען כי העד אחד שהעיד הוא היה איש נאמן ונכבד בעיר אלכסנדריה וחשוב כמאה עדים. וגם שיש לומר גם עליה שהיתה דייקא ומנסבה, יען כי המתינה יותר משנה, והעמידה על חזקה זו. שכיוון שחיו בשלום ובאהבה וריעות ביחד יותר משלושים שנה, דבר ברור הוא שאילו היה חי היה בא לביתו במשך זמן רב הזה, או שחברא חברא אית ליה,³ והיה על כל פנים שולח ידיעה ממנו אליה, אף אם לא היה ביכולתו לשלוח מכתב. ועל כן גם היא זכאית בזה לגמרי, וצריך לפטור שניהם מכל עונש. וייצא הפסק מן הבית-דין של מעלה, שאין לחשוב שניהם כמזידים, אבל גם לא כאנוסים שייפטרו לגמרי, אלא חשובים כשוגגים בדבר, ואף שוגג צריך תיקון על חטאים חמורים כאלה. על כן יתקנו שניהם חטאותם על ידי שיתגלגלו שנית על הארץ ויסבלו צער מעין חטאותם, באופן שיזדווגו שנית. והוא יימכר לעבד לשבע שנים אחרי היותו בעלה, ויעבוד עם אדונו לפני ביתו ואשתו ויסבול הצער של הגעגועים לאשתו ולא יברח מאדונו. והיא תתקן את חטאה בזה שתסבול צער של עגונה שבע שנים, משך הזמן שישבה באיסור עם בעלה השני, ולא תבגוד עוד בבעל נעוריה. ומפני שאלהו הנביא היה המליץ טוב שלהם, מסר הבית-דין של מעלה את הדבר בידו שהוא ישים עין עליהם בארץ שהעונשין שלהם יצאו לפועל כראוי. ויקח אליהו הנביא אותן שתי הנשמות תחת השגחתו וירד עמהן לעולם הזה.

[ב]

בארץ תימן היה אדם גדול אחד ששאל לו בן מהקב"ה, והיה רגיל להתפלל תמיד: רבונו של עולם תן לי בן ואלמדנו תורה

³ כלומר, שיש לו חבר או לחברו יש חבר (שיודיע). על פי בבא בתרא כח, ע"ב.

כחפץ לבי. שמע הקב"ה תפילתו ונתן לו בן. ויגזור אליהו הנביא על נשמת ר' ברונה פוזי שתתגלגל באותו הבן. ויקרא אביו את שמו שאול מתניה, לאמר כי מה' שאלתיו, והוא מתן יה, שנתן לי הקב"ה הבן הזה במתנה. ובמדינת צור היה אדם אחד עשיר גדול עושה צדקה וחסד שהיו לו עשרה בנים, ותצפה אשתו מאוד להוליד בת ותדר נדר לאמר, אם אזכה להוליד בת אקח לה אם ירצה השם חתן תלמיד חכם, ואף אם יהיה עני אתן לו כל ההצטרפות שיעסוק בתורה ויהיה לבתי בעל תלמיד חכם. וישמע אליה הקב"ה ותלד בת, ויגזור אליהו הנביא על נשמת חנה אשת ר' ברונה פוזי שתתגלגל באותה הבת, ותקרא לה בשם חנה, לאמר כי היא יפת תואר ויעלת חן. ויגדל שאול מתניה אצל אביו ולמד עמו תורה ונתחכם ביותר עד שנעשה בן שמונה-עשרה שנה. אז נפל אביו למשכב ויבין כי בא קצו. ויקרא אליו את שאול מתניה בנו ויאמר לו: בני היקר, כאשר אני מבין לא אזכה לראות בחופתך, על כן תדע כי עושר גדול אני מניח לך בירושה. ואם מלבד שתי עיניך תאורנה לך עוד שתי עינים, הלא הן אמת וגמילות חסדים, אז תצליח בכל דרכיך. ויסגור אביו את עיניו וימת. ויבך אותו בנו ויתאבל עליו ימים רבים.

בכלות ימי האבל אמרה לו אמו: בני מחמדי, תדע שעליך מוטל לעסוק בעסקי אביך אשר הניח לך ולא יילכו לאיבוד, וגם הגיע הזמן שאתה צריך לישא אשה. על כן קח בידך ממון אביך ולך עסוק בסחורה, והקב"ה יצליח את דרכך. ויקח שאול מתניה כיס עם מעות וילך אל שוק המסחר וירא את האנשים כי אלו חוטפים ואלו גוזלים, אלו גונבים ואלו נשבעים לשקר. וחזר לביתו ריקם. ותשאל לו אמו מפני מה לא סחרת כלום? אמר לה, יען כי לא כשר הדבר בעיניי עסק המסחר, מתוך שהאנשים הסוחרים מדברים יחדיו כזבים, אחת בפה ואחת בלב, ואבי ציווה עלי לפני מותו שהאמת וגמילות חסדים תהיינה לי לעיניים. וילך שאול מתניה ביום השני לשוק אחר, וירא סיעת בני אדם הולכים לגבות צדקה לפדות את המת מן התפיסה להביאו לקבר ישראל, והיה נצרך על זה ממון הרבה.

ויאמר שאול מתניה בלבו: אקיים פקודת אבי ואגמול חסד של אמת עם המת הזה לפדותו. והיה לו מעט ממון אצלו, וירץ לביתו לקחת מכסת הכסף הנצרך לפדותו. ותשאל לו אמו: מדוע זה בני אתה נבהל להון היום הזה? ויאמר אל אמו: כי היום נזדמנה לי סחורה טובה לקנות, ומתיירא שלא יקנו אותה סוחרים אחרים. וימהר ויקח את הכסף וירץ אל גבאי הצדקה וילך עמהם אל השר של התפיסה וישלם את הכסף, ועוד באותו היום בא המת לקבר ישראל. כאשר בא שאול מתניה בערב לבית אמו שאלה אותו: איה הסחורה אשר קנית היום בני? ויאמר לה: קברתי את הסחורה בארץ למען לא יגנבו אותה הגנבים, כי היו הרבה עיניים על הסחורה הזאת. ביום השלישי הלך שאול מתניה לטייל בשדה, וירא אדם אחד חורש בשדה עם צמד בקר וגם היה קורא בספר. ויחשוב שאול מתניה כי בוודאי זה האיש הוא איש ישר ונאמן וגם תלמיד חכם, על כן אלך אליו ואדבק בו. וזה האיש החורש היה אליהו הנביא. וירץ אליו זה הבחור ויאמר לו: שלום עליך רבי. והשיבו אליהו: עליך שלום. וישאלהו שאול מתניה מה זה העבודה או האומנות שאתה עמל? אמר לו: בני, אני חורש שנאכל אני ואשתי ובני ביתי, וגם להאכיל העניים והאביונים ובהמות השדה וחיית הארץ ועוף השמים. אמר לו שאול מתניה: גם אני מבקש אומנות כזאת וישרה היא בעיני, אבל עוד לא אדע באיזה מקום יגזור עלי הקב"ה להתיישב, כי תורה הרבה וגם חכמה לימד אותי אבי זכור לטוב, וגם בית והון הניח עבורי, אבל מה' אשה משכלת. ואני אדוני בחור ומבקש מקודם אשה יראת ה' ויעלת חן. אמר לו אליהו: בני, חייך שלא נמצאת אשה יראת ה' ויעלת חן כמו נערה אחת ששמה חנה, והיא נמצאת במזרח מדינת צור ושמורה היא לך, ואם תרצה אוליך אותך שמה בזמן קצר. ויאמר הבחור: אבל אלך מקודם ואשקה לאמי הזקנה. ויאמר לו: לך. וילך ויאמר לאמו: תדע אמי שאני צריך ליסע לכמה ימים למכור הסחורה שקנית ולקנות סחורה חדשה, על כן אל תדאגי לי. וישב שאול מתניה אל אליהו השדה. ממקום הזה אל

מקום הכלה היה מהלך זמן רב, ויקח אותו אליהו ויוליכהו שמה בשעה קטנה, והעמידו בדרך מחוץ לעיר ויאמר לו: המתן לי כאן עד אשר אלך מקודם לדבר עמה שתתרצה להנשא לך. בלילה שלפניו היה נראה לחנה בחלומה איש זקן ויאמר לה: דעי בתי שאנכי זקנך אבי אמך ובאתי אליך מעולם העליון להודיעך כי ביום מחר יבוא אליך איש חגור אזור עור והוא בעל שיער, ויציע לפניך חתן טוב. וכאשר יאמר לך כן תעשי. בבוקר סיפרה חנה את חלומה לאמה ותיפעם רוחה. ויתמהו אביה ואמה על דבריה. ובאותו היום בא אליהו אל בית חנה, ויאמר לה: הנה הבאתי לך את זיווגך. מה את אומרת, התינשאי לאיש הזה אשר אראך? ותאמר לו אם מאת הקב"ה יצא הדבר הנני מרוצה. וגם אביה ואמה אמרו לו כך. מיד הביא אליהו את הבחור שאול מתניה לפניהם, וימצא חן בעיניהם. עיטרו אותו וזיווגו אותו עם הנערה חנה, וגם עשו הנישואין בזמן קרוב, וישמחו מאוד בראותם שזה החתן הוא בר אוריין ובעל מידות טובות.

ביום השביעי של שבעת ימי המשתה בא להם אליהו ומצא לחתן שהוא יושב ומשחק עם הכלה. ויקרא אותו אליהו החוצה ויאמר לו: איך השלכת מנגד את חייך הנצחיים כל שבעת הימים ולא עסקת מאומה בתורה וגם לא בגמילות חסדים? על כן נגזר עליך שתמכר לעבד לשבע שנים תחת שבעת ימי המשתה שהיית מבלה אותם לבטלה. ומיד הלך משם אליהו והניחו לבדו. התחיל החתן להצטער, והכירה בו הכלה כי פניו זועפים ותשאלהו: מדוע פניך רעים ומה הצער שלך, אפשר שאינני כשרה לך או שאין אני הוגנת לך, או אולי אתה דואג על ממון שלא ניתן לך? הרי יינתן לך כרצונך והכל בידך. או אפשר שאתה מצטער בשביל אבותיך שאתה מתגעגע אליהם? אדרבא אמור ונלך אצלם. ויאמר החתן: הן דבריך האחרונים אמיתיים, כי הנחתי בביתי אם זקנה גלמודה, והיא דואגת לי מאוד. מיד חבשו חמורים ויאסרו עגלות לשאת את רכושם, וגם עבדים ושפחות לקחו עמם ויסעו אל המדינה מקום תולדת שאול מתניה.

בלילה תעו מן הדרך למקום מדבר שמם, ויסעו כן שלושה ימים ולא ידעו איפה הם נמצאים. ביום הרביעי ראו והנה ארץ פוריה לפנייהם וגם שם לא היה יישוב, רק נהר מים ועץ פרי וינוחו שם. ויאמר שאול מתניה אל אשתו: הן עייף אנוכי מטלטול הדרך ואני מכוסה באבק המדבר, אלך לרחוץ את בשרי בנהר הזה ותחי רוחי. ויתרחק מן האוהל וילך שפי על שפת הנהר. ויהי כאשר ישב על הארץ ורצה לפשוט את מלבושיו, בא אליו אליהו ולקחו בכנפיו והוליכו למקום רחוק ומכר אותו לעבד לשבע שנים. חנה המתינה לו שעה ושתיים ותרא כי איננו, אז שלחה עבדיה לבקשו. אבל הם באו ריקם. מיד הבינה חנה בחכמתה כי יש בזה עניין נסתר ואך יד ה' עשתה זאת. נתנה הודיה לקב"ה ואמרה: ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך לעולם ועד.

חנה יושבה נבוכה כמה ימים, כי לא ידעה מה לעשות, אחר כך התעודדה ותאמר אל עבדיה: קחו את התבואות אשר יש איתנו על העגלות וזרעתם בשדות האלה. קחו מן העצים ובנו בתים ונעשה כאן עיר, כי אני יודעת שיהיה בקרוב רעב גדול בעולם, ודרך הנהר הזה עתידים הרבה סוחרים לעבור באוניות לבקש תבואה לקנות. וכאשר יתוודע להם שיש כאן תבואות יפות יקנו אצלנו ונתעשר. מיד לקחו העבדים עצמם לעבודה, ויכרתו עצים ויבנו בתים ויזרעו שדות ויעשו כרמים ופרדסים ויצליחו מאוד, כי הארץ נתנה שם יכולה במידה גדולה. ויתפרסם הדבר לאט לאט שנעשה במקום הזה יישוב חדש וכי יש כאן תבואות הרבה למכור. ויחלו לבוא שמה סוחרים באוניות דרך הנהר לקנות אצלם תבואות ופירות. לאחר ארבע שנים היה רעב ויבואו שמה הרבה סוחרים גם ממקומות רחוקים לקנות בר. בשנה החמישית באו שמה גם שאול מתניה עם אדונו לקנות חיטים, והיה שאול מתניה סובל עליו השק עם החפצים של אדונו. כאשר באו אל בית חנה ושמעה את קול שאול מתניה הביטה בפניו והכירה שהוא בעלה, וגם הוא הכיר אותה, ויבך שאול מתניה בסתר לנוכח אשתו חנה, וגם היא התחילה לבכות, ותתאפק ותצא לחדר אחר שלא ירגיש איש

בזה. בלילה קראה לו חנה בסתר לחדר אחר, ויספר לה את כל אשר קרהו, ויבכו שניהם. ותנחם אותו חנה ותאמר לו אל תדאג מאומה, אני שפחתך ואתה בעלי. לא בגדתי באהבתך ולא אבגוד לעולם. ונתנו שניהם שבח והודיה לקב"ה על הנסים שנעשו להם. ותתן לו חנה לאכול ולשתות ותבקשהו שלא יבכה כי בא קץ לצרותיו. ויאמר לה שאול מתניה: איך בא הקץ, כי הלא נמכרתי לעבד לשבע שנים וזו השנה החמישית, ועדיין עלי לעבוד שתי שנים. ותאמר לו חנה: הנה אחביא אותך במערה ויחשוב אדונך שברחת ממנו, וכאשר ילך מכאן נחיה יחדיו חיים נעימים. ויען לה שאול מתניה: זאת לא אוכל לעשות, כי דרך תרמית ועוֹלָה הוא לברוח מן האדון אשר שילם בעדי שכירות לשבע שנים. ואת מכירה את לבבי כי קשה עלי לנטות מן דרך האמת והיושר. ותאמר לו חנה: אם כן אפדה אותך מאת אדונך ואשלם לו בעד שתי השנים כמה שירצה. ויהי בבוקר ותאמר חנה אל אדונו: תן לי זה הבחור עבדך כי חסר לי עבד כזה ואני אשלם לך את מחירו. ויען לה האדון: אף אם תתני לי כל רכושך לא אמכרנו לך, כי לעת קץ אני צריך להחזירו לזה שמכרו לי. מיד הבינה כי כן היא גזירת הקב"ה. חזרה אל בעלה בדמעות על לחיה, ותאמר לו: לך מחמד עיניי לחיים ולשלום. אנכי אמתין לך לעולם. וזה שהרחיקך ממני הוא יקרב אותך אלי כאשר יבוא המועד. וילך שאול מתניה עם אדונו משם והיא לא צווחה ולא בכתה עוד, אלא תלתה עיניה לשמים והתפללה אל הקב"ה שיחזיר לה את בעלה בשלום כאשר יבוא המועד.

מקץ שנתיים ימים אחרי־כן בא אליהו אל שאול מתניה. נטלו בכנפיו והחזירו אל בית אשתו חנה ויברכהו ויאמר לו: לך מכאן בדרך העולה מזרחה אל ארץ תימן ותבוא אל נחלת אביך. ואם תעשה צדקה וחסד יאריכון ימיך וימי אשתך חנה ותבלו ימיכם בנעימים. לא ארכו הימים ויקח שאול מתניה את אשתו חנה עם עבדיו ושפחותיו ויסע אל ארץ תימן ויבוא אל עיר מולדתו, וימצא עוד את אמו הזקנה בחייה. וישב בנחלת אביו, ויעש צדקה וחסד כל ימיו, וישמור עצמו מאוד מכל תרמית ועוֹלָה, ורק האמת והיושר היו נר לרגליו. עליו כתוב: איש

ספר אליהו הנביא

אמונים מי ימצא,⁴ ועליה כתוב אשה יראת ה' היא תתהלל.⁵

⁴ משלי כ, ו.
⁵ שם לא, ל.

ספר דברי הימים אשר לשלמה

טו. המעשה הנפלא שהטמין שלמה המלך
אוצרות דוד אביו במערה של קבר דוד אביו,
והורדוס המלך ביקש להיכנס לשם וניזוק

ויבא שלמה את קדשי דוד אביו וגו' את הכסף ואת הזהב ואת
הכלים נתן באוצרות בית ה'.¹ מפני מה לא השתמש שלמה
באוצרות שהכין דוד אביו לצורך בניין הבית? אמרו בזה כמה
טעמים. יש אומרים בשביל שאם ייחרב בית המקדש על ידי
מלחמה לא יהיו אומות העולם אומרים, דוד החריב בתי אלהינו
והוציא שלל והון רב מהם ועשה לו מזה בית המקדש, עתה
התעוררו אלהינו ונקמו את נקמתם והחריבו בניין דוד. לפיכך
לא רצה שלמה לקחת אוצרות אביו לצורך בניין בית המקדש.
ויש אומרים שנענש דוד על שלא פתח אלו האוצרות להזין
ולהחיות בהם נפשות ישראל בשלוש השנים של הרעב שהיה
בימי דוד, לפיכך מאס היוצר באוצרות האלה. ויש אומרים
שבשביל שאלה האוצרות קיבץ דוד בכוח החרב המקצר ימיו
של האדם, ובית המקדש נעשה להאריך ימיו של האדם, אמר
שלמה אינו בדין לעשות בית המקדש מן כסף וזהב של חרב
המלחמה.

ויקח שלמה את כל האוצרות שהניח אביו לצורך בניין בית
המקדש ויטמנם בתוך המערה של קבר אביו. ולא ידע איש זר

¹ מלכים א' ז, נא.

מקום ההוא שנטמן בו האוצרות, רק נגלה זה הסוד למלכי בית דוד בלבד. ומלכי בית דוד מסרו אחד לשני הסוד הזה, ולאחר חורבן בית ראשון שפסקה מלכות בית דוד נאבד גם כן הסוד הזה. אחר שנבנה בית שני ובית חשמונאי נטלו המלכות על יהודה וירושלים היתה עת קשה וצרה גדולה על ישראל, שהצר להם מאוד המלך אנטיוכוס, והקיף את ירושלים בחילו הגדול, ונעשה רעב בעיר. ויתייעצו בית חשמונאי עם הסנהדרין מה לעשות, כי מטה ידם לצאת ולהילחם עם אנטיוכוס, והחליטו לשחדו בכסף שילך מאתם. וישלחו שלוחים לאנטיוכוס על אודות זה, והשיב שכאשר יתנו לו ג' אלפים כיכר כסף יילך מהם לארצו, ולא היה להם לישראל מקום מאין לגבות הון רב כזה.

היה שם זקן אחד בן מאה ועשר שנים, עמנואל שמו. ויבוא לפני הכהן הגדול ויאמר לו שהוא יודע שנטמן אוצר גדול בתוך המערה של קברי מלכי בית דוד, ולא במערה היותר פנימית שנמצאים שם הקברים אלא במערה קדומה וחיצונה, אבל אינו יודע בדיוק איה מקום האוצר. על כן יעץ הזקן שהכהן הגדול הלבוש בחושן המשפט יעשה שאלה לשמים, שיודיעו לו מן השמים לצורך הצלת כלל ישראל איה מקום האוצר. הכהן הגדול עשה כדברי הזקן ובאה לו תשובה כזו: התיבה אשר בנה נח שלוש מאות אמה ארכה, חמישים אמה רחבה ושלושים אמה קומתה. הבית אשר בנה שלמה שישים אמה אורכו, עשרים רוחבו ושלושים אמה קומתו. צא וחשוב ויישאר לך שניים מן הדרום, ואחד מן הצפון. שתי הקומות תחבר מול פניך ויחסר לך אמה מזה ואמה מזה. תעמיק שלוש אמות, תגביה אמה אחת ויתגלה לך מקום האוצר.

הכהן הגדול עם הסנהדרין עיינו וחקרו, דרשו והשכילו, איך לחשוב ולהבין תוכן התשובה. וילכו בהיחבא לפי חשבונם ויחפרו וימצאו במקום ההוא מבוא אל מערה אחרת, ושם מצאו מונחים כל האוצרות שהטמין שלמה המלך. הוציאו משם שלושת אלפים כיכר כסף ונתנו לאנטיוכוס וילך מאתם לארצו. מאז והלאה נשאר זה הסוד אצל החשמונאים הכהנים הגדולים

שמסרו אחד לשני בסודי סודות איה הוא בדיוק מקום האוצר. כאשר מלך הורדוס בחזקת היד על יהודה וירושלים, לא ידע מזה הסוד איה הוא מקום האוצרות, כי לא רצו לגלות לו יען עשו חרם ביניהם שלא לגלות זה הסוד לאיש זר אשר לא יחשב בין הכהנים הגדולים. והיה עת צרה ליעקב שהורדוס נלחם עם החשמונאים והרג אותם. אז גילה אחד מהם להורדוס זה הסוד בשביל שיניח אותו בחיים ולא יהרגנו. אבל אחר שנודע להורדוס זה הסוד אמר לזה שגילה לו את הסוד: חייב מיתה אתה, בשביל שעברת על החרם. ועוד, שאם אניחך בחיים אז תגלה זה הסוד גם לאחר זולתי. ובערמה זו הרג גם אותו בחרבו. אחר זה היתה עת שנצרך הורדוס לשחד את השרים אשר ברומא שיסייעוהו למלוך בירושלים. אז הוציא גם הורדוס מן המערה ההיא שלשת אלפים כיכר כסף וישלחם לרומא, ובכוח זה ניצח הורדוס את מתנגדיו ויכריעם ויכניעם תחתיו.

כעבור כמה שנים אחר המעשה ההוא חשק הורדוס ליכנס אל תוך המערה היותר פנימית שנמצאים שם קברי מלכי בית דוד. ויאמר בלבו: הלא גם אנוכי מלך על יהודה וירושלים, וגם אנוכי בניתי בית המקדש כמו שלמה המלך, ולמה יימנע ממני מלבוא אל תוך המערה הפנימית לראות קברי מלכי בית דוד, ולמה יימנע ממני להכין לי בחיים מנוחה אחרי מותי, לחצוב לי שם קבר יפה כמו שעשו מלכי בית דוד? ויבחר לו הורדוס שני נערים אנשי חיל, נתן בידיהם אבוקות של אור אשר לא יכבו מכל רוח וילך אתם בסתר אל תוך המערות של קברי מלכי בית דוד. וכאשר יש שם כמה מערות, מערה לפנים מן המערה, נהג הורדוס עמהם כך: הוא ציווה עליהם ללכת לפניו בראשונה הרחק ממנו, וכאשר ראה הורדוס ממרחק ששני נעריו עברו בשלום מערה הראשונה ומתחילים להיכנס לשנייה, אז נכנס הורדוס למערה הראשונה. וכאשר עברו הנערים מערה השנייה בשלום והתחילו להיכנס למערה השלישית, אז נכנס הורדוס למערה השנייה. והסוף היה שביקשו להיכנס עוד למערה אחת. ויהי כאשר אך פתחו את הדלת, פרצה משם אש להבה בכוח וברעש גדול מאוד ונשרפו הנערים כרגע, ומכוח הרעש של

פריצת השלהבת הושלכו משם גוויותיהם של שני הנערים הנשרפים למרחק רב עד המקום שעמד שם הורדוס. כאשר ראה הורדוס את השלהבת הגדולה והנוראה ושנשלוכו לפניו גוויות נערים הנשרפים, נתבהל מאוד ואחזתו רעדה ויפול על פניו עד שלא נותר בו כוח ללכת חוצה מן המערה על רגליו, רק זחל על ידיו ורגליו עד מחוץ למערה, ושם נתעלף ובקושי גדול החיו אותו והשיבו רוחו אליו. אבל שלושה ימים אחר זה לא היה יכול לדבר מאומה ולא היה יכול לספר מה שקרה לו. רק ביום הרביעי חזר לו כוח הדיבור ויספר כל מה שראה. אז פקד להוציא תיכף מן המערה שתי גוויות הנשרפים, וראו כולם שהיו כמו גחלי אש. ולמען כפר על מעשיו ומחשבתו הרעה בנה הורדוס אחר כך על פתח המערה מבחוץ בניין גדול ומפואר עם פתחים של ברזל מצופים זהב. אמנם מעת ההיא והלאה כל מה שעשה לא היה בדעת שלמה והתנהג כאיש מוכה בשיגעון, וכל ימיו היה מלא כעס ורוגז עם הרבה מכאובים, ולא טוב היתה אחריתו. ומאז עד היום הזה לא נכנס עוד איש זר במערה הפנימית של קברי מלכי בית דוד.

ספר נפלאות הזוהר

טז. מעשה נפלא איך נשא תלמיד עני את
בת זוגו

מעשה ברבי יהודה ורבי יצחק מן החברייא קדישא של רבי שמעון בן יוחאי שבאו לעיר טבריה לרחוץ בחמי טבריה. ויבואו לפניהם שני אנשים מחותנים לדון בדין תורה, אודות שהשתדכו ביניהם ועשו תנאים. ויען כי מחותן אחד לא היתה לו נדוניה שהבטיח סך חמש מאות זהובים, לכן רצה לבטל את השידוך. אחר שטענו שני בעלי הדינים, שאל רבי יהודה לרבי יצחק ואמר לו: ומה אתה אומר לדין תורה הזה? כי הלא על פי דין תורה אם אינו יכול לקיים התנאי אינו יכול לכופו, והשידוך בטל, אבל. ויאמר אליו רבי יצחק: אבל! גם אני מבין שאלתך, שאתה רוצה לדעת אם גם אני רואה כמוך שזה זיווג מן השמים. אמת הדבר כי גם אני רואה כך, אבל מה נוכל לעשות אם רוח הקודש שלנו סותרת את ההלכה? הלא הם אינם רואים מה שאנחנו רואים, ועל פי דין לא נוכל לכופם שיעשו החתונה בלי נדוניה, כיוון שעניים הם וכך התנו ביניהם. לפיכך יקוב הדין את ההר. אמר רבי יהודה: יש לי עצה, כי כאשר יש אצלי ארבע מאות זהובים מעות צדקה עבור הכנסת כלה, אתן להם שתי מאות זהובים לנדוניה ולא יתבטל השידוך.

ויקרא רבי יהודה את המחותנים ויאמר אליהם שאין מן היושר לבטל שידוך בעבור זה שאין כסף הנדוניה במילואו, כי אם נכרז בשמים בת פלוני לפלוני אז אם אין האנשים מניחים שיסתיים כמו שהוכרז, הם גורמים לעצמם ולזרעם רק צרות וייסורים. כי סוף כל סוף הכרוז שבשמים מוכרח להתקיים, כמו

שכתוב מהשם אשה משכלת.¹ וזה דומה לאדם ההולך בדרך שיש לו דרך ישר וקרוב, והוא אינו רוצה ללכת בדרך הישר והקרוב אלא נוטה ללכת אורחות עקלקלות, ותועה בדרך זמן רב. וסוף כל סוף הוא שמוכרח לחזור ולבוא אל אותו המקום שעמד עליו בתחילה, וללכת בדרך הישר והקרוב. ובחינם איבד זמן ואיבד כוח וסבל ייסורים, ומה בצע לו. המחותנים נתרצו להצעת רבי יהודה. נתן להם שתי מאות זהובים והלכו לעשות החתונה.

לאחר שהלכו משם הבעלי דינים היו רבי יהודה ורבי יצחק מדברים דברי תורה מענייני זיווגים, ודרשו דברים נסתרים בפסוק 'בית והון נחלת אבות ומהשם אשה משכלת'. ולאחר שסיימו הדרשות אמר רבי יהודה לרבי יצחק: נזכרתי מעשה נפלא ששמעתי מאת ראש הישיבה רבי חגי בעניין זיווג מן השמים. מעשה שהיה כך היה:

בעיר לוד ישבו שני אחים ממשפחה חשובה ומיוחסת. אחד מהם הצליח בנכסים ונעשה עשיר גדול, השני לא הצליח והיה עני גדול. אבל בעניין בנים היה להיפך. העשיר לא היו לו בנים כי אם בת יחידה צנועה ומשכלת, והעני נתקיים בו הכתוב כאשר יענו אותו כן ירבה² והיו לו הרבה בנים ובנות. והנה הבן הבכור של העני היה בחור טוב מתמיד בתורה, ומושלם בכל המעלות, וחכם גם בחכמות אחרות. תורה למד בישיבה של רבי חגי, ויאהב אותו רבי חגי יותר מכל בני הישיבה. וכאשר הכיר רבי חגי באותו התלמיד שהוא סובל חרפת רעב אצל אביו העני, קרא אצלו את דודו העשיר, ופעל אצלו שיתן לאותו התלמיד בן אחיו בכל יום סעודת צהריים לאכול בביתו. וכאשר לפעמים נפגשו יחדיו לעת האוכל הדוד העשיר עם אותו התלמיד, אהב העשיר ליכנס עמו בדברים הן בדברי תורה והן מענייני הנהגת העולם ושאר חכמות. והיה שבע רצון מזה, כי ראה שזה

¹ משלי יט, יד.

² שמות א, יב.

התלמיד הוא כלי מפואר ובקי בתורה ובכל ענייני העולם. האמנם שלא פעם אחת עלתה על דעתו כי זה התלמיד ראוי לקחת אותו לחתן עבור בתו היחידה. וגם כי פעם אחת ניסה לדבר עם אשתו אודות הנכבדות הזאת. אמנם הלא כתוב חכמת המסכן בזויה,³ לא חפצה אשתו לשמוע מזה, ועוד כעסה על בעלה לאמר: הייתכן לחשוב כזאת לקחת בחור ישיבה עני לחתן עבור בתה המלומדת והמשכלת!

ויען כי ראש הישיבה רבי חגי היה מחשיב מאוד את התלמיד הזה ואהב אותו מאוד, כאשר נודע לו שדודו העשיר יש לו בת יחידה צנועה ומלומדת, וצפה ברוח הקודש שהוכרז בשמים שזאת הבת היחידה היא זיווגו של אותו התלמיד בן דודה, לכן חפץ ראש הישיבה רבי חגי למהר ולגמור הדבר לטובת תלמידו אהובו, שיכתבו תנאים שני האחים, ולא יצטרך עוד זה התלמיד לאכול נהמא דכסופא⁴ אצל דודו העשיר. וישלח רבי חגי עוד הפעם לקרוא אליו את האח העשיר, ויציע לפניו לקחת את בן אחיו לחתן עבור בתו. ויענהו העשיר, כי האמנם שגם הוא עלה על מחשבתו כך והוא מצדו היה מרוצה לזה, אבל אשתו שכבר ניסה לדבר עמה אודות השידוך הזה לא תחפוץ לשמוע כלל מזה, כי היא תאבה לקחת את בן אחיה לחתן, הגם שהוא אינו בן תורה. ולכן אינו יודע לשית עצות בנפשו כי אינו רוצה להשבית שלום בית עבור זה. כמובן, לא היה לרבי חגי נחת רוח מתשובה זו. הוא חשק מאוד לעשות טובה כפולה לאותו התלמיד. אחד, שלא יצטרך לאכול נהמא דכסופא. והשנית, למען לא יתקלקל דרך הישר של אותו הזיווג כמו שהוכרז בשמים. כי לפעמים הגם שהוכרז בשמים בת פלוני לפלוני יכול הזיווג להתקלקל על ידי הבחירה החופשית שניתנה לאנשים. וכאשר אך נתקלקל אז נתעקש ונתפתל בשני הצדדים, וצרות שונות יוצאות מזה, ולפעמים גם מיתה. כי סוף כל סוף מוכרח הדבר להסתובב כמו שהוכרז בשמים. ולכך חפץ רבי חגי

³ קהלת ט, טז.

⁴ לחם חרפה (ארמית).

להשתדל בזה בשביל אהבתו לאותו התלמיד שלא יתקלקל זה הזיווג שהוכרז בשמים, רק שייגמר הדבר בכי טוב בדרך הישר. ומה עשה לזה רבי חגי? הוא קרא לאותו תלמיד אהבו לחדר מיוחד, וישאלהו איך הוא סדר האכילה שלו בבית דודו העשיר, אם הוא אוכל לבדו או יחד עם כולם, גם איך הוא יחס בתו היחידה של דודו אליו, אם היא מדברת עמו לפעמים, ואם לפעמים היא מגשת אליו המאכל. תמצית הדבר אם הוא מרגיש שהיא מתייחסת אליו בידידות ושהיא מחשבת אותו בכבוד. על זה ענה התלמיד, כי נכון הדבר שהוא מרגיש בה התייחסות אליו בידידות ובחשיבות, כי היא תשים עין על מאכלו שיהיה בעתו, והרבה פעמים היא בעצמה מגשת אליו המאכל, וגם היא שואלת אותו כמה פעמים מה נשמע אצל אביו דודה, אם העניות שוררת עוד כל כך בביתם. זאת אומרת שהוא אצלה בכבוד ובחשיבות.

ויאמר אליו רבי חגי: אם כן הדבר איעצך בני מה שתעשה, אך שמע לדברי. והוא, כאשר תראה לפעמים בעת האוכל שהיא תגיש לך המאכל ומדברת אליך בחשיבות ובידידות בעת שהיא לבדה בבית, אז היא שעת הכושר שתציע לפניה כדברים האלה: באשר שראית בחלום שעמדת עמה תחת חופה וגם קידשת אותה בטבעת קידושין, ובכן אולי נכון הדבר שיתקיים החלום כמשמעו, ותתרצה לעשות עמך התקשרות בהבטחה להיות לך לאשה, אף אם הוריה לא יתרצו לזה. וכאשר תשמע מפיה שהיא מסכמת על זה, תקח ממנה טבעת ותקדש אותה כדרך שמקדש חתן את הכלה. האמנם שעל פי דין אין ממש לקידושין כאלה, אבל מכל מקום צד של קניין והתקשרות ייקרא לזאת. ועוד יותר יען כי הוריה אין יודעים הלכה, יחשבו שזה קידושין גמורים, ויהיה תחילתו באונס וסופו ברצון, ויתרצו אחר כך לעשות חתונה בכבוד. התלמיד הבטיח שיציית ויעשה כדברי רבו אם אך השם יתברך יהיה בעזרו.

אחר איזה ימים הגיעה עת הרצון. כאשר בא התלמיד שמה לעת האוכל היתה היא לבדה בבית, ואחר האוכל נכנס התלמיד עמה בדברים וישאל אותה אם היא תתרצה להינשא לו. ויספר

לה שכך חלם כמה פעמים שקידש אותה תחת חופה. והיא ענתה לו כי באמת גם היא לא פעם אחת חשבה כך, אבל מה תעשה כי שומעת היא מאמה אשר ברצונה להשיאה לבן אחיה, ומצדה תחפוץ יותר אותו לחתן, יען כי הוא בן תורה והשני אינו בן תורה. אז אמר לה התלמיד: הנה אם כן אם בלבך לקחת אותי לחתן, יש לי עצה לזה. את תשאילי לי טבעת שלך ואני אקדש אותך בטבעת שלך כדרך שמקדש חתן לכלה, ואחר כך תספרי לאביך ולאמך מה שנעשה, ואז יתרצו ממילא לעשות חתונה. הבת נתרצתה לדבריו, אך כאשר ידעה שצריך עדים לקידושין שאלה אותו ואמרה: "טוב הדבר, אבל מאין ניקח עדים לקידושין האלה? ויאמר לה התלמיד בדרך חידוד:⁵ הלא ניקח לנו לעדים את חבית המים העומדת כאן וגם את האש הבוערת על הכירה, ויהיו לנו אש ומים לעדים נאמנים על הקידושין. ותסכים הבת לדבריו, ויקח התלמיד טבעת שלה וקידש אותה כדרך שמקדש חתן לכלה בפני אותם שני העדים אש ומים. ויהי ביום המחרת, ותספר הבת לאמה ולאביה שיברכו אותה בברכת מזל טוב, יען כי בן דודה קידש אותה אתמול בעת האוכל עם טבעת כדת משה וישראל. כאשר שמעה האם דברי בתה חרה אפה מאוד, וטמנה הכעס בחיקה. וכאשר בא התלמיד לעת האוכל, והנה תחת ברכת מזל טוב כיבדה אותו אם הבת במריטת לחי והלחיים והשליכה אותו החוצה, ופקדה עליו שלא ידרוך עוד על מפתן פתח ביתה. הבת ברחה בבכי לחדר אחר, והאם רצה לבית הרב שבעיר לשאול שאלה על אותן הקידושין. והרב פסק שעל פי דין אין ממש לקידושין כאלה ואין צריכה ממנו גט פיטורין כלל. מובן מעצמו שהתלמיד לא התראה עוד בבית דודו העשיר. ועוד צרה יותר גדולה, שאם הבת התחילה לפרסם הדבר ולבזות אותו בפני כל שזה התלמיד הוא נוכל ורמאי ואינו בן תרבות כלל, ולכך היה התלמיד בוש להתראות בפני אנשים, ועוד יותר בעיני חבריו תלמידי הישיבה של רבי חגי.

⁵ כלומר, בדרך הלצה ובדיחות.

כאשר נודע לרבי חגי כל אשר נעשה, נעצב מאוד על כל זאת. התלמיד בא אליו בלאט ויספר לו בדמעות, איך שעד עתה היה לו על כל פנים מזון סעודה אחת בכל יום לאכול לשובע ועתה אבד גם זה. אחרי כן אמר התלמיד אל רבו: הנה כאשר הוא רואה שאינו מצליח כלל בעיר לוד, ונוסף על זה שעתה נעשה למשל ולשנינה בפי כל ואינו יכול להתראות בין אנשים, וכאשר אמרו חז"ל מאן דביש ליה בהאי מתא, ליזיל במתא אחרייתא,⁶ לכן החליט בדעתו לצאת לחוץ לארץ, מעבר לים, כי הוא מרגיש בעצמו שברוב חכמתו והשתלמותו גם בלימודים אחרים ובשפות אחרות, יכול לקוות, בעזרת השם יתברך, ששם בחוץ לארץ, יגיע למטרה טובה. אמנם עתה עומדת לפניו הדאגה הראשונה, מאין יקח כסף להוצאות הדרך. על כל פנים נחוץ לו הוצאות הראשונות של הנסיעה באונייה.

וינחם רבי חגי את תלמידו, וידבר על לבו שלא יבכה, רק יתחזק ויתאמץ, והסכים לחפצו כי כעת מוטב שיסע מן העיר, והבטיחו שבוודאי השם יתברך יהיה בעזרו שיצליח. אמנם הזהירו שלא יתקשר בשידוך אחר יען כי הוא יודע ברור שבת דודו היא בת זוגו שהוכרז בשמים: 'בת פלוני לפלוני'. והוסיף לאמר, כי הגם שעל פי דין אין ממש לקידושין כאלה, אבל מכל מקום צד קניין והתקשרות ייקרא לזאת. ולכן הוא בטוח שההשגחה העליונה תביאהו בחזרה לעיר לוד במצב טוב. ויאסוף רבי חגי עבורו כסף להוצאות הדרך, ונתן לו הכסף. ובעת ברכת הפרידה הזהירו עוד פעם שיעסוק בתורה בכל עת שיוכל, ושלא יתקשר בשידוך אחר. ועוד פעם הכפיל דבריו לאמר, כי הגם שעל פי דין תורה אין ממש בקידושין כאלה, אבל מכל מקום צד קניין והתקשרות ייקרא לזאת. והזהירו שבכל יום יחזור בפיו על אלה דבריו האחרונים למען לא ישכח ולא יתפתה לשידוך אחר. ויישקוהו ויברכהו בהצלחה, ויסע משם.

⁶ בבא מציעא עה, ע"ב: מי שרע לו במקום זה ילך למקום אחר.

מה פעלו שני העדים אש ומים בעבור הריסת השידוך
 הן עתה נניח לתלמיד שיסע בדרכו על היבשה ועל הים, ונספר
 מה שנעשה אצל הדוד העשיר. כידוע שאשתו חפצה דווקא
 לקחת לחתן עבור בתה את בן אחיה שאינו בן תורה, וכאשר אך
 נודע בעיר שבן הישיבה נסע לחוץ לארץ, התחילה האם
 להשתדל בכל יום לדבר על לב בתה שתתרצה לקחת לחתן את
 בן אחיה, ולא תעשה עצמה בחינם כעגונה, כי הוא בן הישיבה
 בלי ספק יקח לו שם אשה אחרת ולא יחזור עוד לעולם. לאחר
 שעבר איזה זמן, נתפתתה הבת בעל כורחה להסכים ולומר
 רוצה אני לכתוב תנאים עם בן אחי האם, כי לא יכלה לסבול
 עוד להתייצב נגד רצון הוריה, ולאט לאט שכחה את החתן
 הראשון. ויכתבו תנאים עם החתן השני ועשו זמן חתונה
 בשמחה וששון.

ויהי היום, זה היום הזמן המוגבל לחתונה, והנה בלילה
 שלפניו נעשה רעש ורוח גדול עם גשם שוטף חזק מאוד שנקרא
 שבר-ענן. ומבול מים ירד מן ההרים ועבר דרך העיר לוד, עבר
 ושטף את בית הכלה ונפל הבית. זרם המים הציף הכל, ורק
 האנשים ניצלו בעור שיניהם כמו בדרך נס.

כמובן אשר מן החתונה לא היה מדובר עוד. אבי הכלה
 נעשה עני, והיה צריך לדאוג קודם לדירה ולפרנסה, והתחיל
 להשתדל אצל ידידיו ואוהביו שיעזרו לו שיוכל לבנות ביתו וגם
 שיוכל להתפרנס. ויען כי היה מכבר אדם חשוב בעיר ובעל
 טובה, עזרו לו רבים להקימו על רגליו בגמילות חסדים.
 ובכבוד גדולה התחיל להתפרנס, גם עלתה בידו לבנות את
 ביתו.

עבר זמן רב והנה התחילו עוד לדבר על זמן חתונה.
 המחותנים נועדו יחדיו והגבילו זמן חתונה פעם שנית. אבל
 הנה צרה אחרת, כי באותו לילה שלפני יום החתונה פרצה אש
 פתאום ונעשתה שריפה, והבית החדש של אבי הכלה נשרף עם
 כל רכושם, גם בגדי הכלה נשרפו, ועל פי נס נצלו האנשים
 עירום וערייה.

לאחר השריפה שוב שכחו אודות החתונה, והתחילו לחשוב איך להינצל מחרפת רעב ואיה להשכיב ראשם בלילה. אבל גם עתה חמלו עליהם אנשי העיר בהשתדלות אוהבים וידידים לעזור להם מגודל הרחמנות עליהם, כי זאת צרה שנייה, וגם צרת הבושה מהשבתת החתונה. לכן הרבה אנשים עזרו להם שיוכלו לחזור ולבנות את הבית ושיוכלו להתפרנס.

עבר איזה זמן ושוב התחילו לחשוב על דבר החתונה. אמנם אבי הכלה הציע פעם אחת בביתו שאין לו עוד חשק כלל להכין דברים לזאת החתונה כי הוא רואה בזה אצבע אלוקים פעמיים, ויכול לומר באנו באש ובמים, תחת אשר סטרה אשתו בידיה על פני תלמיד הישיבה פעמיים. לכן אמר כי אולי נכון לבטל זה השידוך, ולחשוב איך להביא את החתן הראשון ולחדש ולחזק את השידוך הראשון, כי הלא הוא בן תורה ובן חכם, וגם כי הלא קידש את בתו בטבעת קידושין.

אבל דבריו לא הועילו מאומה. ועוד יותר רגזה וכעסה אשתו עליו, על שהוא זוכר עוד את בן הישיבה העני, ומלבד הכל הלא זה ברור כיום שאבד ולא נשמע [ממנו] מאומה זה זמן רב ואין ספק שהוא כבר נשא אשה בחוץ לארץ. וכאשר ראה אבי הכלה שדבריו כדברים בטלים הם באזני אשתו, לכן היה מוכרח להסכים שלא לבטל את השידוך עם בן אחי אשתו. ושוב הגבילו פעם שלישית זמן חתונה. עתה נניח אותם להכין את החתונה, ונתחיל לספר מה שאירע בדרך עם תלמיד הישיבה.

הצרות שסבל התלמיד העני באונייה בדרך

כידוע, אשר לנסוע לחוץ לארץ היה צריך אותו התלמיד לנסוע נסיעה ארוכה באונייה, וכאשר זה התלמיד היה ירא שמים גדול ומתמיד בתורה מנעוריו, לא היה יכול להיפרד מן התורה גם על האונייה, ולא החסיר מדי יום ביומו מלהניח תפילין ולהתפלל בכוונה. ואחר כך ישב ללמוד תורה פעם בספר ופעם בעל-פה, ולא ישב לבטלה. וכאשר על האונייה הזאת לא היו כי אם עוד שלושה יהודים והשאר היו כולם גויים רעים עמלקים רשעים,

ולא יכלו לסבול שהתלמיד היה עוסק בתורה ותפילה והניח תפילין, ונעשה בעבור זה כקוץ 'מונד' בעיניהם, לכן עשו קשר ביניהם להשליכו לים. האמנם שהיו שם כמה גויים טובים שהתאחדו עם שלושת היהודים להיות צד אחד לבלתי תת לעשות רציחה כזאת, אבל צד הרעה היו הרבים, ונעשתה מחלוקת גדולה על האונייה, וגברה צעקת הרשעים שצעקו: רדו עם היהודי הארור, ילך אל הדגים שבים!

הצעקה הגיעה לאזני השר מנהל האונייה, שהיה נראה כאילו אינו שונא ישראל, וגם שהיה ירא כי אולי איזו ממשלה או מלכות תדרוש ממנו דם אותו היהודי. לכן ניסה להרגיע רוחם של המון הרשעים בדברים טובים, אבל דבריו לא נשמעו באזניהם. אז נפל אותו השר על עצה הזאת: התחיל לדבר לפניהם שגם הוא שונא את היהודי הארור הזה, אבל להשליכו בים על לא דבר, כי אם בשביל זה שהוא יהודי, זאת לחטא ייחשב לכל האונייה הזאת, והים יסער עלינו ויבלע אותנו כולנו יען כי מלפנים היה יהודי אחד על אונייה סוערה, ושמו יונה הנביא שהציל את האונייה עם הרבה אנשים מן גלי הים הזועפים בזה שמסר את נפשו וציווה להשליכו הימה. ועתה אם נשפוך בידינו דם יהודי נקי כפיים להשליכו בים, עוד יכול הים לגמול לנו רעה תחת רעה בעבור שאנו גומלים ליהודים רעה תחת טובה במקום שהוא שיונה הנביא מסר את נפשו והשקיט את הים מזעפו. אבל כאשר אני רואה שמרבית הנוסעים בזה שונאים אותו, ואין ביכולתכם לסבלו, וגם כי ירא אני מן רצח סתר על האונייה, לכן ארגיע את רוחכם בזה: הן לא רחוק מכאן נמצא אי קטן ארץ צייה כמדבר באין יישוב של אנשים. אסע עם האונייה לאותו האי השמם, ושם נניח את היהודי הזה לגורלו, אולי ינצל על ידי ספינה אחרת וידנו אל תהי בו.

ויהי כאשר שמע המון הרשעים את דברי שר האונייה ניאותו לזה, ועוד באותו היום הגיעה האונייה אל חוף האי השמם, ויקחו את התלמיד וינהגוהו בחזקת היד אל האי. הוא בכה ויתחנן להם לאמר, מה חטאי ומה פשעי, אבל אטומה אוזנם וערל ליבם משמוע לדבריו, רק עוד שחקו ממנו על צרתו. נתנו

לו כל חפציו, ורבים מהם העניקו לו לחם ומים וגם פירות, ועוד חפצים הנחוצים לו. ושר האונייה נתן לו קשת עם חיצים, ויורהו איך לירות, ואמר לו כי כאשר אך יהיה נראה לו שאונייה שטה בים, אז יורה בקשת, גם יעשה אש ועשן למען תשמע ותראה האונייה, ותקרב כאן להצילו. ויפרדו ממנו.

התלמיד נשאר גלמוד על האי השמים. התחיל ללכת ולתור את האי, אבל לא מצא שם כל רושם של אנשים, רק עופות השמים צללו באזניו, וגם כמה חיות קטנות רצו פה ושם, ואך כמה עצים גדולים ועבים מגדלי אגוזים הגדולים הטובים למאכל מצא שם, ועשה לו מקום לשבת עם חפציו תחת סבכי העץ. אכל ושתה מעט רק למען החיות את נפשו, ועסק בתורה ותפילה, ויתפלל בדמעות שהשם יתברך ירחם עליו וישלח לו ישועה שיינצל מן האי השמים הזה. גם למד לטפס על העצים הגבוהים, אולי יראה אונייה שטה בים, אבל תוחלתו נכזבה. כך השחיר שם התלמיד את ימיו כמה שבועות, עד שכלה אצלו המזון שהיה לו מן האונייה. והתחיל להתכלכל באגוזים בלבד, והצר לו מאוד, כי נמאסו לו האגוזים מלאכול. והתחיל עוד ללכת ולבקש, אולי ימצא עוד איזה מין פרי או צמח שיהיו טובים למאכל. והנה מצא שיחים קטנים שגדלו עליהם פירות קטנים אדומים כמו גדגדניות. ולהשקיט צמאנו ורעבנו אכל אותם לתאוה, וערבו לו בשעת האכילה וישמח בהם. ויהי בלילה הרגיש על גופו כמו דקירה ונשיכה ולא יכול לישון. וכאשר האיר היום ראה שכל גופו מכוסה בצרעת ממארת ואבעבועות גדולות אשר כאבו לו מאוד.

אז פרץ התלמיד בבכי גדול, נשא עיניו לשמים ויזעק: ריבוננו של עולם! האם לא די לי בצרותי שאני עומד למות מרעב ומצמא, ואף גם לקבר ישראל לא אבוא, ועתה עוד נוסף לי כאב וייסורים גדולים למות כמצורע? ויבך עוד עד שנפל על הארץ באין אונים ויישן בתרדמה.

בחלומו התגלה אליו אליהו הנביא ואמר לו: תדע שתפילתך בקעה רקיעים, ונתקבלה תפילתך לפני כיסא הכבוד. ואני נשלחתי אליך לבשרך, כי בא הקץ לצרותיך ולא תסבול עוד. כי

ביום השלישי תראה מרחוק אונייה שטה בים עם אנשים סוחרים, אנשים טובים, תיתן אותות וסימנים, ותקרב לכאן ותיקחך, ותסע עמהם בלי אימה ופחד ותגיע למחוז חפצך בהצלחה. ובדבר הצרעת תדע כי זאת המכה היא רפואתך וישועתך. ואתה תלך ותחפש עוד על האי ותמצא שיחים קטנים אחרים המגדלים גם כן גדגדניות, אבל לא אדומים כי אם לבנים. תאכל מהם ותירפא מיד. הצרעת תיעלם מגופך ותתכסה בעור חדש ויפה, כמו עור של ילד קטן. אמנם תזכור לקחת עמך הרבה מן אותן גדגדניות לבנות, וכאשר תבוא בשלום לעיר גדולה שם תתיישב ושם תצליח, ותבוא לך ישועה גדולה על ידי אותן גדגדניות לבנות. אבל זכור ואל תשכח את בוראך להיות ירא שמים ולעסוק בתורה כפי יכולתך, ולא תהיה בכלל הפסוק וישמן ישורון ויבעט.⁷

איך ניצל התלמיד העני באונייה מן האי השמם

התלמיד הקיץ משנתו ויזכור היטב את חלומו. הוא רץ מיד לבקש את השיחים האחרים עם הגדגדניות הלבנות. ביקש ומצא, וכאשר אך ראה אותם אכל מהם, והרגיש כי שקט כאב הצרעת. ולמחרת בבוקר ראה שהצרעת נעלמה כולה, גם גופו נתכסה בעור חדש ויפה כמו עור הילד. עוד בו ביום התחיל להכין עצמו לדרך. אסף הרבה מאותן גדגדניות לבנות ויחבוש אותם באמתחתו, כי האמין לבשורת החלום שבמשך שלושה ימים יעזוב את האי השמם.

ויהי ביום השלישי נשא התלמיד את עיניו וירא מרחוק ראש תורן אונייה אשר שטה בים. אז עשה כל הפעולות ונתן כל הסימנים בירייה מן הקשת ובאותות של אש ועשן, כמו שהורהו שר האונייה הראשונה. והצליח בזה, כי הכירה האונייה את הסימנים והתחילה להתקרב אל האי השמם, ובזמן קצר הגיעה האונייה אל החוף. וזאת היתה אונייה איטלקית עם הרבה

⁷ דברים לב, טו.

סוחרים, יותר יהודים מאינם יהודים. וכאשר התלמיד שהיה מכיר בשפת איטלקית סיפר להם איך שבא לכאן, חמלו כולם עליו מאוד, והחיו את נפשו באכילה ושתייה. גם שר האונייה חמל עליו, ויקחהו באונייה בלי כל תשלומין, ויסע עמהם. בעיר גדולה בארץ איטליה התיישב התלמיד, ושם התפרסם לרופא כל מיני צרעת. וכאשר הרפואות שלו הועילו תמיד נתפרסם לרופא מומחה, והתחיל לאסוף כסף ולהתעשר. ביום היה רופא חולים, ובלילה עסק בתורה. כך עבר עליו זמן רב קרוב לשנתיים ימים מעת שנסע מהעיר לוד. אמנם שם הציעו לפניו הרבה שידוכים, אבל לא אבה לעבור על הבטחתו לרב אהובו רבי חגי ראש הישיבה, שהבטיח לו שלא יעשה שידוך אחר. ותמיד היה חוזר בפיו על דברי רבו האחרונים, שהגם שאין ממש בקידושין כאלו, מכל מקום צד קניין והתקשרות ייקרא לזה. וגם היתה לו אמונה גדולה בברכת והבטחת רבו, שבוודאי ההשגחה העליונה תביאהו בחזרה למצב טוב, לכן לא רצה לשמוע על כל שידוך, ואמר שהוא בעל אשה בארץ-ישראל. והיה ממתין ומצפה לישועה גדולה על פי איזו סיבה אשר יבין כי באה העת לחזור לארץ-ישראל במצב טוב.

איך באה ישועה גדולה לתלמיד העני

ויהי היום, והנה נתפרסם בארץ איטליה שהקיסר חולה במחלת צרעת, וגם שכל רופאי המלך לא מצאו לו מזור ותרופה. גם זאת נתפרסמה פקודת הקיסר, שהרופא אשר יעלה בידו לרפא מחלת הקיסר, יינתן לו במתנה חצי המלכות. כאשר הגיעה השמועה לאזני אותו התלמיד, אז הבין שזאת היא סיבה לישועתו הגדולה, שיחזור לעירו במצב טוב ובכבוד. ויכתוב איגרת אל הקיסר שיש ביכולתו לרפא מחלת המלך בשלמות. מובן מעצמו שפקודת הקיסר יצאה דחופה להביא אותו הרופא, אל היכל המלך. הוא לקח עמו הרפואה האמיתית ויסע אל העיר אשר בה היכל המלך. הקיסר קיבל את פני התלמיד-הרופא בכבוד גדול, כי יען שהיה מלומד בהרבה שפות עשה רושם

טוב, ומצא חן ושכל טוב בעיני כל רואיו. כמובן התנהג כדרך הרופאים, נכנס עם המלך לחדר מיוחד להתבונן במחלתו, והבטיחו כי בעוד שלושת ימים הצרעת תיעלם ממנו כולה, ועוד יתכסה בעור חדש ויפה כעור ילד קטן. הקיסר עם כל מרבית ביתו שמחו על דבריו, ואך רופאי המלך שלא יכלו לרפאותו לא האמינו לדבריו, והביטו עליו בשחוק על שפתם. התלמיד-הרופא התחיל ליתן רפואות שלו לקיסר, והוא הרגיש מיד ביום הראשון שמחלתו נשברה, כי הכאב עבר חלף לו. וביום השלישי לא היה עוד כל רושם מן מחלת הצרעת, כי כל גופו נתכסה בעור חדש ויפה כעור ילד קטן.

כאשר ראו שהקיסר נרפא באמת עשו לתלמיד-הרופא כבוד גדול בהיכל המלך, ולבסוף אמר לו הקיסר: ידידי, אהובי-יקירי, בלי ספק אתה שמעת הבטחתי כי חצי המלכות יינתן לזה אשר ירפא את הקיסר. ועתה עליך לברור לך איזה חצי המלכות טוב בעיניך לקחתו. וכאשר אני רואה חכמתך בטוח אני כי תדע ותבין איך לנהל המלוכה. ומלבד כל זאת אם עוד אינך בעל אשה תברור לך אחת מבנותי היפות לאשה, כי כולנו אוהבים אותך מאוד.

אמנם אך תורתו ויראתו הקודמת לחכמתו עמדה לו לעמוד בניסיון גדול הזה. ויעץ התלמיד הרופא ויאמר אל הקיסר: אדוני המלך! ראשית דבר אני נותן תודה רבה אל הקיסר על חסדו עמדי. אבל אינני רשאי להעלים דבר מאת הקיסר, כי יהודי אנוכי מעיר לוד אשר במדינת פלשתינה, ויש לי שם אשה גם אבותי עודם בחיים, ואני מתגעגע לראותם בקרוב. ואך מן השמים נסבב שאבוא לארץ הזאת בשביל לרפא את הקיסר. ועתה כי מלאתי שליחותי, חפץ אני לחזור לנסוע לעיר מולדתי. ובאם טוב בעיני הקיסר לתת לי מתנה, אינני רוצה חצי המלכות. ורק שתי בקשות אני מבקש מאת הקיסר: אחת, שהקיסר יבטיח לי שלא ילחץ את בני עמי היושבים במדינות המלך על ידי גזירות רעות, רק תהיה להם זכות שווה כמו שאר אנשי מדינותיך. והשנית אני מבקש עבורי. כי כאשר מלכי פלשתינה ואיטליה הם משפחה אחת ויש בלי ספק התקשרות של נימוסי

המלכות ביניהם, לכן בקשתי שייצא דבר מלכות שהעיר לוד עיר מולדתי תינתן לי במתנה להיותה אחוזת נחלתי, ושאשיג מן המלכות תואר הכבוד של שר גוברנטור להיות לי משפט הממשלה בעירי כרצוני. ועל דבר נסיעתי לעיר מולדתי אבקש שהקיסר ישלחני לארצי עם אונייה כבודה המיוחדת לשרי המלכות, ויינתנו לי מאה אנשי חיל מן צבא המלך ללוות אותי לעיר לוד, ואחרי כן אשלחם בחזרה באותה האונייה. וכל זה יהיה נעשה בהוצאות אוצר הממשלה.

ויאמר אליו הקיסר: הלא אם יהודי אתה, אוכל לאמר עליך שאתה כמו אלישע הנביא, אשר ריפא לשר צבא נעמן מצרעתו. ועל דבר הבקשות שלך אוכל לענות לך אודות הבקשה הראשונה, כי מעת ישבתי על כיסא המלכות עוד לא יצאה ממני גזירה רעה מיוחדת על עם ישראל. ואני מבטיחך כי כך אתנהג תמיד, לתת זכות שווה לכל נתיני מלכותי בלי הבדל דת ולאום. ועל דבר בקשתך השנית, האמנם כי נפלאה היא בעיני אשר מן חצי המלכות תברור לך רק עיר אחת שהוא דבר קטן. וזאת תזכירני עוד ממופתי אלישע הנביא, כי אחר שריפא לשר הצבא נעמן לא חפץ לקחת ממנו מאומה. אמנם תוכל להיות בטוח שבקשתך הקטנה הזאת אמלא עם שאר הבקשות הקטנות אשר שאלת ממני. אבל דבר זה אין ביכולתי לעשות כרגע, רק אחר איזה זמן קצר שאשלח הצעה הזאת למלכות רומי. ואחר שייעשה כתב חוזה אודות זה בין שתי הממלכות, אז ייכתב וייחתם כדת המלכות שהעיר לוד ניתנה לך במתנה לאחוזת נחלה עד עולם, ושאתה המושל היחידי שם בתואר הכבוד של שר גוברנטור. ובמשך זמן קצר הזה אתה תשב פה, ותוכן עבורך אונייה כבודה מבית המלכות עם מאה אנשי צבא שיסעו עמך ללוותך לעיר לוד, כיאות לשר המלך.

אחרי כן הובאו עבור התלמיד־הרופא בגדי שרי מלכות, כיאות לשר גוברנטור, וגם חרב זהב ניתנה לו במתנה. ובמשך חודש ימים נגמר כתב החוזה כתוב וחתום מן שתי הממלכות, גם הוכנה אונייה כבודה עם מאה אנשי צבא ללוותו. אחר שנעשו כל ההכנות נקרא התלמיד־גוברנטור לבית המלך לקחת

ממנו ברכת הפרידה. ויפצר בו הקיסר שיקח גם מתנות יקרות לאות מזכרת עולם, ולא היה ביכולתו להשיב פניו ריקם לסרב נגד רצון הקיסר ויקח המתנות, ויפרד ממנו באהבה רבה ובכבוד גדול.

התלמיד העני נעשה מושל העיר ונושא את בת זוגו

כאשר ישב התלמיד באונייה, נשא עיניו לשמים ויודה לשם יתברך על חסדו הגדול עֲמָדוֹ, ואמר על עצמו על דרך הכתוב כי במקלי עברתי את הים הזה ועתה הייתי למחנה גדולה.⁸ וישמח בלבו גם על העתיד, כי ראה שכל דברי רבו רבי חגי נתקיימו כדברי נבואות, אשר אמר שההשגחה העליונה תביאהו בחזרה למצב טוב, ולכך היה בטוח כי גם שאר דבריו אשר אמר — שהבת היחידה של דודו העשיר היא זיווג שלו מן השמים — כמו כן יתקיימו. אבל החליט בדעתו שכאשר יבוא לעיר לוד לא יפרסם תיכף מי הוא, רק ימתין לשעת הכושר לזה.

כמובן כבר באה לעיר לוד ידיעה מן רומי שיבוא אליהם שר גוברנטור חדש, ושיקבלוהו בכבוד גדול. וכאשר היה התלמיד-גוברנטור סמוך לעיר לוד דרך שלושת ימים, שלח ידיעה לעיר כי בעוד שלושה ימים יבוא. וינקו ויפארו את העיר כראוי. ויהי ביום השלישי יצאו לקראתו כל בית פקודת השוטרים אשר בעיר, עם כל האנשים החשובים בכלי זמר, לקבל את פני הגוברנטור החדש. ויבוא העירה בכבוד גדול, ולא עלתה על דעת איש לחשוב שזה הוא בן הישיבה העני.

ויהי בערב ויאמר הגוברנטור שרוצה לנסוע לטייל בעיר לראות סדרי העיר. ויסע במרכבה כבודה עם שוטרים רוכבים כמנהג גוברנטור. והנה נזדמן לו הדרך לטייל באותו הרחוב אשר דר בו דודו העשיר, וכיר מרחוק את הבית. אבל התפלא על מה שראה שם לפני הבית הרבה אנשים עומדים נכנסים ויוצאים. ובפנים הבית היה נראה אור גדול. כאשר היה לפני

⁸ כפראפראזה על בראשית לב, יא.

הבית שמע בפנים קול מנגנים בכלי זמר. ויפקוד הגוברנטור להעמיד המרכבה ושלח לשאול מה היא אספת אנשים כאן. והוא עשה עצמו כאילו אינו מכיר רק שפה איטלקית. ובאה אליו התשובה שבבית הזה נעשית חתונה, כי בת בעל הבית אשר שמו כך וכך תיכנס מיד לחופה. ויפקוד הגוברנטור לאמר שימתינו לו לפני החופה, כי הוא רוצה לראות מנהגי היהודים איך עושים חתונה. ותיכף יצאו החוצה אביה ואמה של הכלה. אם הכלה ביקשה רשיון לנשק את יד הגוברנטור, ותנשק את ידו וביקשה אותו ליכנס לביתה ולראות כלולות בתה היחידה.

כאשר בא הגוברנטור לבית החתונה ראה שהחתן עומד תחת החופה מוכן לקדש את הכלה, ורק ממתנים לכניסת הכלה. ותיכף באו לבית השושבינים שהובילו את הכלה להכניסה תחת החופה. הגוברנטור הכיר את הכלה ואת כל הנאספים אבל אין אחד מהם יכול להכירו, כי כל דבריו היו רק על-ידי מליץ. ויפקוד הגוברנטור לבקש מאת הכלה שתמתין ותשב מעט על כיסא, כי הוא חפץ לדבר עמה דבר מה. מיד הציגו שני כסאות עבור הכלה ועבור הגוברנטור וישבו שניהם. כל הנאספים הביטו באימה ובתימהון לבב ולא הבינו מה לפניהם.

אז הוציא הגוברנטור מצלחתו נייר כתוב. ועשה עצמו כאילו קורא איזה בקשה מן הנייר. ויצו לאמר לכלה, כי היום הגיש אליו אחד מן מֵאֵת אנשי הצבא שבאו עמו כתב בקשה לעשות משפט, באשר שהוא היה החתן של אותה הכלה שקידשה כבר בטבעת כמנהג ישראל עוד לפני שנתיים ימים, ועתה בא אחר לקדשה. ויצו הגוברנטור לשאול את הכלה אם אמת הדבר, וגם אם עדיין היא עומדת בדיבורה והבטחתה לקחת את החתן הראשון. הכלה ענתה כי אמת הדבר, וכי היא מצדה אין ברצונה לשנות דיבורה והבטחתה, אף אם החתן הראשון עובד עתה בחיל הצבא, אבל הלא היא לא תוכל ללכת נגד רצון הוריה. ויהי כאשר שמעה אם הכלה המדובר ביניהם נתעלפה ונפלה באין אונים. וכאשר השיבו את רוחה צעקה בקול חלש: אוי ואבוי, מה אני שומעת האם אתן את בתי לאיש מאנשי הצבא? הו! ויצו הגוברנטור לאמר לה שלא תצטער, וכי בעבורה יעשה

אותו לשר על כל אנשי הצבא, ולא יהיה עוד איש צבא פשוט. אבל האם צעקה מרה, שאין ברצונה ליתן לבתה איש צבא לחתן אף אם יעשה לשר. אז קם הגוברנטור מכסאו ואמר בקול נוגש, לא על ידי מליץ כי אם בשפת יהודית בזה הלשון: אם כן שלא תחפוץ לקחת חתן, לא איש צבא פשוט, וגם לא שר הצבא, אין עתה עצה אחרת כי אם שהגוברנטור עצמו יהיה החתן שלה! כל הנאספים נבהלו מפניו ונסוגו אחור באין מלה בלשונם. אחר זה התחיל הגוברנטור לדבר עם הכלה בשפה יהודית ויקרא אותה בשמה, ואמר לה דבריו האחרונים שאמר לו רבו רבי חגי בעת הפרידה, כי הלא אף אם אין ממש בקידושין כאלו, אבל מכל מקום הרי זה איזה קניין והתקשרות. וישאל אותה אם זוכרת הקידושין בפני שני העדים אש ומים, ואם עתה מכרת מי הוא זה העומד לפניה. הכלה קמה מכסאה משתאה ומחרשת ומבטת עליו בתמהון, רק הרכינה לו ראשה והושיטה לו ידה בדברי שלום.

לאט לאט נודע לכל הנאספים מה שנעשה, ומי הוא זה הגוברנטור. אז אמרו כולם שעתה רואים כי זה הוא זיווג מן השמים. החתן שעמד תחת החופה כאשר שמע החדשות האלה נסוג אחור ויצא מבית החופה בהיחבא. ובמהירות הבזק נתפשט הקול בעיר לוד מהחדשות האלה, ויבואו מיד אביו ואמו וכל משפחתו של הגוברנטור, וגם נתנו מהר ידיעה מזה לראש הישיבה, רבי חגי שמיהר ובא גם הוא לבית. כולם נפלו על פניו וינשקו אותו בדמעות. עוד באותו הלילה נכנס הגוברנטור לחופה עם בת זוגו שהוכרז לו מן השמים. ראש הישיבה רבי חגי היה מסדר הקידושין והעיר לוד צהלה ושמחה.

רבי יצחק נהנה מאוד מן אותו סיפור המעשה, ואמר לרבי יהודה כי במקרה כזה יוכל כל איש לראות ולהבין השגחת הבורא איך הוא מסבב סיבות בענייני זיווגים שיסתיים הדבר כמו שהוכרז בשמים, ועל זה כתוב: בית והון נחלת אבות ומהשם אשה משכלת.

עוד אמר רבי יצחק: הן מלבד שסיפור המעשה הזה סיפור

נאה בפשטות, אמנם אני רואה בזה סמל עם ישראל בגלות
והחזרתם לארץ-ישראל ביד רמה. רבי חגי ראש הישיבה, רמז
על הקב"ה. התלמיד העני, רמז על עם ישראל. הכלה, רמז על
השכינה הקדושה. אם הכלה, רמז על מידת הדין. החתן השני,
רמז על שאר האומות. לוד, רמז על ארץ-ישראל. ואם לא יזכו
ישראל להיגאל באופן של אחישנה, אלא באופן של בעיתה,⁹
אז ייגאלו באופן שיהיה נראה שהיא על פי דרך הטבע,
והגאולה תתנוצץ מעט מעט, כמו שדרשו החברים על הפסוק
מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה¹⁰ שאור
הגאולה יתגדל ויתחזק לאט לאט יותר ויותר, עד שיסכימו כל
האומות להחזיר ארץ-ישראל לעם ישראל, כמו שהסכימו על
העיר לוד שתינתן לתלמיד הישיבה. וכעין כל המאורעות
שאירעו לתלמיד העני יארע לעם ישראל קודם שתתחיל
להתנוצץ אור הגאולה.

⁹ על פי המאמר בסנהדרין צח, ע"א.

¹⁰ שיר השירים ו, י. אף הדרוש שבהמשך מבוסס על דברי חז"ל בתלמוד
הירושלמי ברכות א, א; שם יומא ג, ב ועוד.

בסדרה זו יצאו עד כה לאור

הנובילה החסידית, בעריכת י. דן
סל הענבים בעריכת ג. ירדני
ספר העיקרים לר' יוסף אלבו, בעריכת א. שביד
'מעשה שמשון' לרמח"ל, בעריכת י. דוד
דברי סיפור לאייזיק מאיר דיק, בעריכת ד. סדן
ספר חזון עזרא, בעריכת י. ליכט
יהודה אריה ממודינא, לקט כתבים, בעריכת פ. נוה
נפוליון ותקופתו, עדויות עבריות, בעריכת
ב. מבורך
יהל"ל: זכרונות והגיונות, בעריכת י. סלוצקי
ישעיהו ברשדסקי: באין מטרה, בעריכת י. אבן
שמואל רומאנילי, כתבים נבחרים, בעריכת
ח. שירמן
יקלוט שירי תימן, בעריכת י. רצהבי
'מורה נבוכים' לרבנו משה בן מימון,
בעריכת י. בן-שלמה
'מלוכת שאול' ליוסף האפרתי, בעריכת ג. שקד
'קבורת חמור' לפרץ סמולנסקי, בעריכת
ד. ויינפלד
פרקי זוהר, שני כרכים, בעריכת ישעיהו תשבי
השירה העברית בתקופת חיבת ציון,
בעריכת רות קרטון-בלום
עלילות אלכסנדר מוקדון, בעריכת יוסף דן
הירש דוד נומברג: סיפורים, בעריכת מתי מגד
ר' אפרים ב"ר יעקב: ספר זכירה, סליחות וקינוח,
בעריכת א.מ. הברמן
מ.ל. לילינבלום: כתבים אוטוביוגרפיים,
שלושה כרכים, בעריכת ש. בריימן
אברהם גולדפאדן: שירים ומחזות,
בעריכת ראובן גולדברג
דרשות בציבור בתקופת התלמוד,
בעריכת יוסף היינימן
'שערי אורה' לג'יקטיליה, בעריכת יוסף בן-שלמה,
שני כרכים
מיכה יוסף בן-גריון: רומאנים קצרים,
בעריכת ע. בן-גריון
עזרא גולדין: סיפורים, בעריכת יוסף אבן

ר' עקביא בן-יוסף, חייו ומשנתו,
 בעריכת שמואל ספראי
 אברם בר-חייא: הגיון הנפש העצובה,
 בעריכת ג'פרי ויגודר
 יצחק קארדוזו: מעלות העברים, תרגום מספרדית
 והוסיף מבוא והערות יוסף קפלן
 משה חיים לוצאטו: מגדל עוז, בעריכת יונה דוד
 יהושע השיל שור: מאמרים
 בעריכת עזרא שפיזהנדלר
 מסכת אבות, מפורשת ומבוארת על-ידי
 בן-ציון דינור
 אליעזר צבי הכהן צוויפל: שלום על ישראל,
 בעריכת אברהם רובינשטיין, שני כרכים
 כתבי ר' ישראל סלנטר, בעריכת מרדכי פכטר
 ניצני הריאליזם בסיפורת העברית, בעריכת
 יוסף אבן, כרך ראשון
 ספר הברית וויכוחי רד"ק עם הנצרות, בעריכת
 אפרים תלמג'
 יקלוט המקאמה העברית, בעריכת יהודה רצהבי
 ראובן אשר ברודס: הדת והחיים, שני כרכים,
 הקדים מבוא גרשון שקד
 מרדכי דוד ברנדשטטר: סיפורים, בעריכת
 בן עמי פיינגולד
 פרקי פילון, בעריכת דוד רוקח
 שמואל דוד לוצאטו: כתבים, בעריכת
 מנחם עמנואל הרטום, שני כרכים
 אברהם-בר גוטלובר: זכרונות ומסעות, בעריכת
 ראובן גולדברג, שני כרכים
 אברהם ביכאג': דרך אמונה, בעריכת
 חוה פרנקל-גולדשמידט
 אליעזר בן יהודה: החלום ושברו, בעריכת
 ראובן סיוון
 משה חיים לוצאטו: לישרים תהילה, בעריכת
 יונה דוד
 ספר הישר, בעריכת יוסף דן
 אד"ם הכהן: שירי שפת קודש
 בעריכת מנוחה גלבוע ויהודה פרידלנדר
 מיכה יוסף בן-גריון [ברדיצ'בסקי]: שירה ולשון,
 בעריכת עמנואל בן-גריון

המהפכה הצרפתית והיהודים, בעריכת מיכאל גרץ
ראובן אשר ברודס: שתי הקצוות,
בעריכת בן-עמי פיינגולד

ספריית 'דורות'

דברי ספרות והגות של היצירה העברית, למן ימי בית שני ועד ספרות התחייה, מפורשים ומבוארים מחדש לפי צורכי הדור. מדורי הספרייה: סיפור, שירה ודראמה; דברי הגות ועיון; היסטוריה והיסטוריוגרפיה; פילוסופיה, קבלה, מוסר ודרוש; ספרות פובליציסטית.

יהודה (יודל) רוזנברג: הגולם מפראג ומעשים נפלאים אחרים

יהודה (יודל) רוזנברג היה בין הסופרים החשובים ורבי-ההשפעה בסיפורת העברית המסורתית של ראשית המאה העשרים. על-פי חינוכו ודרך חייו הוא היה רבי חסידי שהיגר מפולין לקנדה, והפך שם לאחד ממנהיגי היהדות האורתודוקסית. חשיבותו ופרסומו העיקריים באו לו בשל קובצי הסיפורים על הגולם מפראג, ה"סבא" משפולה, אליהו הנביא ושלמה המלך. הוא הוכיח בהם שליטה מרשימה בכל סוגי היצירה המסורתית: איסוף סיפורים ושליטה במקורות מגוונים, עיבודם, ויצירה מקורית המבוססת על מסורות עתיקות. יצירתו העיקרית של רוזנברג — אגדות המהר"ל והגולם מפראג, שהוא-הוא יוצרן המקורי, העמידה אותו כאחד היוצרים העבריים בעלי ההשפעה הרבה ביותר על התרבות המערבית במחצית הראשונה של המאה העשרים. על בסיס סיפורי רוזנברג על הגולם נוצרו רומאנים, פואמות, מחזות ויצירות בתחום האמנות הפלסטית והמוסיקה. בקובץ הנוכחי נאספו מבחר סיפוריו של רוזנברג בעיקר משני הקבצים העיקריים שפרסם. חיוניותם הגדולה של הסיפורים עומדת להם גם היום, והם מדגימים את כוחו הרב של רוזנברג לשזירת עלילה רבת מתח ומורכבות. הסיפורים שנבחרו והמסה הפותחת את המבחר — פרי-עטו של המהדיר, עלי יסיף — נועדו לחשוף את אמנות הסיפור של אחד המוכשרים שבין המספרים העבריים של ראשית המאה, שלא זכה עד עתה למקום הראוי לו בתולדותיה של הספרות העברית החדשה. במסה הפותחת נעשה ניסיון לעמוד על הזיקה בין תולדות חייו יוצאי-הדופן של רוזנברג ליצירתו הספרותית. כן מוצגת כאן דמותו של רוזנברג כאחד הגילויים החשובים של מושג 'הסופר העממי' בתרבות היהודית.

רשימת הספרים שיצאו עד כה לאור בסדרה זו — בסוף הספר

491200615